

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1. บริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.1 ความเป็นมา
 - 1.2 ปัญหาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.3 ปัญหาการศึกษา
 - 1.4 นโยบายการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.5 บริบทของจังหวัดสตูล
 - 1.6 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนจังหวัดสตูล
 - 1.7 ทิศทางการพัฒนาการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล
2. แนวคิดการบริหารสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายของการบริหาร
 - 2.2 ความสำคัญของการบริหาร
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารที่มีประสิทธิผล
 - 3.1 ความหมายของการบริหารที่มีประสิทธิผล
 - 3.2 การบริหารที่มีประสิทธิผล
 - 3.3 คุณลักษณะและองค์ประกอบของการบริหารที่มีประสิทธิผล
 - 3.4 ความเป็นผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหาร
 - 3.5 การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - 3.6 สมรรถนะของครู
 - 3.7 หลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
 - 3.8 สภาพแวดล้อม
 - 3.9 ความโปร่งใสของการบริหาร
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

บริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความเป็นมา

จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันนี้ ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล ทั้งนี้จากประวัติศาสตร์ พบว่า ดินแดนจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งรวมถึง บางส่วนของจังหวัดสงขลาด้วยนั้น เคยรวมเป็นดินแดนเดียวกัน คือ เมืองปัตตานี ซึ่งประมาณศตวรรษที่ 7 ลอเรนซ์ ฟีบริกส์ ได้ค้นพบว่า ดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าว (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา) ในปี ค.ศ. 606-607 (พ.ศ. 1149-1150) มีชื่อว่าอาณาจักรชิตู เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักร พุนาน ประชาชนสืบเชื้อสายจากแหล่งเดียวกันกับพุนาน ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 7-13 อาณาจักร ศรีวิชัยได้ขยายอาณาเขตออกไปเหนือคาบสมุทรมลายู ต่อมาเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง อาณาจักร อื่นๆ เริ่มเกิดขึ้น ในช่วงนี้คาบสมุทรมลายูถูกรอบครอบโดยอาณาจักรที่เกิดขึ้นใหม่ และในตอนนี้อเอง ได้ปรากฏชื่อ "ปัตตานี" ขึ้นในแผ่นดินที่คิดว่ามีชื่อว่า "ลังกาสุกะ" ซึ่งในประวัติศาสตร์จีนระบุว่าลังกาสุกา ตั้งขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวอ้างว่า "ปัตตานี" เป็นอาณาจักรโบราณที่รวมเอา อาณาเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และบางส่วนของจังหวัดสงขลาในปัจจุบันเอาไว้ด้วยกัน และบางสมัยก็ครอบคลุมไปถึงรัฐกลันตันและตรังกานู ซึ่งปัจจุบันนี้อยู่ในประเทศมาเลเซียด้วย หลังจากที่ "พยาตุอันตารา" ได้ย้ายเมืองหลวงมาที่ "ปัตตานี" แล้วพระองค์ได้ตั้งราชวงศ์ปัตตานีขึ้น ซึ่งมีกษัตริย์หลายพระองค์ กษัตริย์องค์สุดท้ายมีนามว่า "ราชากูนิง" ราชวงศ์ต่อมาเป็นราชวงศ์นอก ท้องถิ่นมาจากกลันตัน เพราะราชวงศ์ปัตตานีไม่มีทายาท หลังจากนั้นก็ไม่มีการปกครอง "ปัตตานี" อีก จนกระทั่งต่อมาอาณาจักรไทยได้แผ่ขยายอาณาเขตไปถึงปลายแหลมมลายู "ปัตตานี" จึงตกเป็น เมืองประเทศราชของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2310 ไทยเสียกรุงแก่พม่า "ปัตตานี" จึงได้ประกาศตนเป็นอิสระ จนปี พ.ศ. 2328 ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองปัตตานี ก่อการกบฏยกทัพตีเมืองสงขลา เจ้าเมืองสงขลาตั้งรับและเจ้าพระยามหานครศรีธรรมราชทราบข่าวได้ยก กำลังไปช่วยตีกองทัพปัตตานีแตกและยกทัพติดตามลงไปตีเมืองปัตตานี จับตัวราชาปัตตานีส่ง กรุงเทพมหานคร และตั้งข้าราชการไทยไปเป็นเจ้าเมืองแทน ครั้นต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 พม่าคิดจะยกทัพ มาตีไทยอีกและได้ส่งคนไปชักชวนหัวเมืองมลายูที่ขึ้นแก่ไทยก่อการกบฏแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากเจ้า เมืองเป็นคนไทยทางราชการสมัยนั้นเห็นว่าถ้าจะรักษาเสถียรภาพของราชอาณาจักรด้านนี้ไว้ให้คงอยู่ ก็จำเป็นต้องตัดทอนหัวเมืองสำคัญให้มีกำลังน้อยลงจึงโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือ 1) เมืองปัตตานี 2) เมืองยะลา 3) เมืองยะหริ่ง 4) เมืองระแงะ 5) เมืองรามันห์ 6) เมืองสายบุรี 7) เมืองหนองจิก และทรงแต่งตั้งคนไทยบ้างเชื้อสายเจ้านายเก่าที่สวามิภักดิ์บ้างให้เป็นพระยา เมืองและขึ้นกับเมืองสงขลา

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการแต่งตั้งผู้นำท้องถิ่นขึ้นปกครองเจ็ดหัวเมืองดังกล่าวและได้สถาปนาสุลต่านแห่งไทรบุรีมาเป็นเจ้าผู้ปกครอง พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองหัวเมืองต่างๆ เป็นมณฑลเทศาภิบาล และบางเมืองให้จัดการปกครองเป็นบริเวณตั้งเชื้อสายเจ้านายเก่าเป็นผู้ครองเมืองสำหรับเจ็ดหัวเมืองข้างต้นเรียกว่า บริเวณเจ็ดหัวเมือง ขึ้นต่อข้าหลวงใหญ่มณฑลนครศรีธรรมราช และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้ยุบบางเมืองปรับใหม่คงเหลือหัวเมือง คือ 1) เมืองปัตตานี ประกอบด้วย เมืองปัตตานีเดิม เมืองหนองจิกและเมืองยะหริ่ง 2) เมืองยะลา ประกอบด้วยเมืองยะลาเดิมและเมืองรามันห์ 3) เมืองสายบุรี 4) เมืองระแงะ ซึ่งต่อมาได้ย้ายที่ว่าการอำเภอเมืองระแงะไปอยู่ที่อำเภอบางนรา เมืองระแงะเดิมจึงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นเมืองบางนรา การเปลี่ยนแปลงกลไกการปกครองดังกล่าว ทำให้เจ้าเมืองทั้งเจ็ดไม่พอใจจึงก่อการกบฏขึ้นแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เจ้าผู้ครองเมืองระแงะและปัตตานีถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งและถูกเนรเทศ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมืองต่างๆ ของปัตตานีได้จัดการปกครองเป็นจังหวัดโดยแบ่งเป็น 3 จังหวัดจนถึงปัจจุบัน คือ 1) ปัตตานี 2) ยะลา และ 3) นราธิวาส

ปัญหาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

บรรจง พำรุ่งสง (2550: 16-37) ได้กล่าวถึงปัญหาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ว่า เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ มีสาเหตุของปัญหาที่มีความเกี่ยวพันกันหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการปกครอง สังคมจิตวิทยา ซึ่งนับเป็นปัญหาหลักหรือแกนของปัญหา เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทั้งในเรื่องภาษาพูด ศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ ปัญหานี้ได้นำไปสู่การก่อความไม่สงบหลายครั้ง การแก้ไขปัญหาด้านการเมือง การปกครอง และสังคมจิตวิทยา ตลอดจนปัญหาการก่อความไม่สงบ โดยกลไกของรัฐตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันไม่ได้เป็นไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิทธิพลท้องถิ่น ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาการขาดประสิทธิภาพของกลไกของรัฐ แต่เมื่อมาเกิดขึ้นพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาดังกล่าวจึงถูกดึงให้เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับปัญหาหลักให้เกิดเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่จะต้องแก้ไขทั้งระบบ

ปัญหาการศึกษา

บรรจง พำรุ่งสง (2550: 16-37) ได้กล่าวถึงปัญหาการศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ว่า จากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วประเทศ ปรากฏว่าในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทั้งนี้ จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า สภาพปัญหานั้นคล้ายคลึงหรือเหมือนกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ แต่บางปัญหานั้นจะแตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ โดยสิ้นเชิง อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและภาษาที่ใช้ ปัญหาด้านหลักสูตร

นอกจากไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นแล้วยังไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นด้วย สาเหตุจากการจัดหลักสูตรโดยนักวิชาการซึ่งไม่คลุกคลีกับท้องถิ่น แม้ปัจจุบันจะมีการอบรมสัมมนาครูผู้สอน เพื่อนำหลักสูตรมาบูรณาการเพื่อให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ข้อเสนอแนะในการแก้ไข ควรเชิญนักวิชาการในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความรู้ความเข้าใจขนบธรรมเนียม ประเพณีอย่างแท้จริงเข้าร่วมร่างหลักสูตรด้วย

ปัญหาด้านบุคลากร การขาดอัตรากำลังครูผู้สอนและความรู้ความสามารถไม่ตรงกับวิชา ที่สอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สาเหตุคือ ครูผู้สอนไม่ใช่คนพื้นที่เมื่อมี คุณสมบัติครบที่จะย้ายได้ก็จะย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม ข้อเสนอแนะคือ รัฐต้องพยายามจัดอัตรากำลัง ให้เพียงพอและให้โอกาสคนในพื้นที่บรรจุครูให้ตรงกับวิชา

ปัญหาด้านอาคารสถานที่ ห้องสมุด ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์การเรียน ห้องเรียน ไม่เพียงพอ คับแคบ ไม่มีสนามกีฬา สาเหตุจากการจัดงบประมาณอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ โรงเรียน ขนาดเล็กซึ่งมีอยู่จำนวนมากขาดโอกาส ได้รับงบน้อย ข้อเสนอแนะ รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียน ที่มีความขาดแคลนเป็นหลัก ควรเน้นให้ความช่วยเหลือโรงเรียนขนาดเล็ก

ปัญหาจากสภาพเศรษฐกิจ สภาพปัญหาอาชีพหลักของประชากรใน 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ คือ การทำสวนยาง ดังนั้น จึงมีกรรมกรตัดยางอยู่เป็นจำนวนมาก ลูกๆ ก็ขาดเรียนมากที่สุด จนไม่เรียนเลย ส่วนหนึ่งพ่อแม่ไปทำงานประเทศมาเลเซียเด็กๆ จะติดตามไปด้วย เพราะสภาพทาง เศรษฐกิจทำให้ประชาชนต้องดิ้นรนทำให้เด็กอยู่กับคนชราหรืออยู่ตามลำพัง ไม่มีคนควบคุม ปัญหา การขาดเรียนจึงสูง ข้อเสนอแนะ รัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องวางแผนเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

ปัญหาด้านสังคม สภาพสังคมปัจจุบันมีผลด้านลบต่อการศึกษาอย่างมากโดยเฉพาะ เทคโนโลยีสมัยใหม่ รัฐไม่มีมาตรการและขาดกลไกในการควบคุม เจ้าหน้าที่บางคนไม่มีความจริงจัง ในการแก้ปัญหา บิดามารดาไม่สามารถควบคุมได้

ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ถือได้ว่าเป็นปัญหาหลักของปัญหาการศึกษาที่แท้จริง จากการสำรวจและการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ โดยเฉพาะ 3 จังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส จะต่ำกว่ามาตรฐาน และสงขลาและผลสัมฤทธิ์จะอยู่ใน ระดับนี้เป็นระยะเวลาหลายๆ ปีมาแล้ว โดยไม่สามารถยกระดับให้ดีขึ้นได้ สาเหตุของปัญหาเป็นผล มาจากปัญหาอื่นๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ได้แก่ ความแตกต่างทางด้านการใช้ภาษา ผลจากปัญหาของ หลักสูตรที่ไม่สอดคล้อง ผลจากปัญหาด้านบุคลากร การขาดอัตรากำลัง ครูผู้สอนสอนไม่ตรงกับวิชา ที่ถนัด ผู้สอนไม่ได้พักในพื้นที่ การเสียสละเวลาจึงมีน้อย ผลจากความขาดแคลน ความไม่พร้อม ด้านอุปกรณ์การเรียน อาคาร สถานที่ ผลจากปัญหาทางด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลทำให้นักเรียนขาดเรียนบ่อย ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา รัฐควรจะดำเนินการระดมสมองจากผู้นำในพื้นที่

นักวิชาการที่เกิดและปฏิบัติงานในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเชิญผู้ที่มีประสบการณ์ตรง คือ ครูผู้สอน เข้าร่วมในการพิจารณาวางหลักสูตรการเรียนการสอนโดยเฉพาะในภาคใต้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น การจัดอัตรากำลังครูให้เพียงพอเป็นกรณีพิเศษ โดยคำนึงถึงความเป็นคนในพื้นที่เป็นหลัก และรัฐต้องมีมาตรการควบคุมที่รอบคอบและละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้กลไกการแก้ปัญหาทางด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคมให้จริงจังและจริงใจ เช่น การปราบปรามผู้ค้ายาเสพติด อบรมมุขอื่นๆ ที่กำลังระบอบอย่างรุนแรงและเริ่มฝังในหมู่บ้านระดับโรงเรียนในขณะนี้

จากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วประเทศ ปรากฏว่าในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทั้งนี้ จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า สภาพปัญหานั้นคล้ายคลึงหรือเหมือนกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ แต่บางปัญหานั้นจะแตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ โดยสิ้นเชิง อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและภาษาที่ใช้ สารสำคัญสรุปได้ดังนี้ ปัญหาด้านหลักสูตร นอกจากไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ปัญหาด้านบุคลากร การขาดอัตรากำลังครูผู้สอนและความรู้ความสามารถไม่ตรงกับวิชาที่สอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ปัญหาด้านอาคารสถานที่ ห้องสมุด ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์การเรียน ห้องเรียนไม่เพียงพอ คับแคบ ไม่มีสนามกีฬา ปัญหาจากสภาพเศรษฐกิจ สภาพปัญหาอาชีพหลัก คือ การทำสวนยาง ส่วนหนึ่งพ่อแม่ไปทำงานประเทศมาเลเซียเด็กๆ จะติดตามไปด้วย ปัญหาด้านสังคม มีผลด้านลบต่อการศึกษาอย่างมากโดยเฉพาะเทคโนโลยีสมัยใหม่

นโยบายการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559 ขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า "คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทัน ในเวทีโลก" และกำหนดพันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ไว้ 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 2 ผลิิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนรองรับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ยุทธศาสตร์ที่ 4 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จุดมุ่งหมาย กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงาน ในส่วนของพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ส่งเสริมการวิจัยเพื่อการจัดการศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน สถานประกอบการ องค์กรศาสนา

ในการจัดการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาอิสลามศึกษา การกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้เขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา ทุกระดับ/ประเภทการศึกษาและสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษากับองค์กรหรือหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 22 กรกฎาคม 2553 มีผลบังคับใช้ 23 กรกฎาคม 2553 ได้กล่าวถึงสาระสำคัญในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมอื่น 2) แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา มีอำนาจประกาศกำหนดเขตพื้นที่ แก้ไขเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่ให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน 3) การกำหนดให้โรงเรียนใดอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา ให้ยึดระดับการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งการกำกับดูแล ประสาน ส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2553: Online) กล่าวถึง พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ไว้ว่า เป็นพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

“จังหวัดชายแดนภาคใต้” ตามพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 หมายถึง จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา “หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นของรัฐ และนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาและด้านความมั่นคงและเพื่อให้ได้นโยบายที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ศาสนา วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และมาตรา 9 ได้กำหนดให้ ศอ.บต. มีอำนาจหน้าที่ในจังหวัดชายแดนในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการ

การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สาระสำคัญของกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 สรุปได้ว่ากฎกระทรวงนี้ได้พิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตนแล้วแต่กรณี โดยคำนึงถึงหลักการความพร้อมและความเหมาะสม ความสอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบฯ ความเป็นเอกภาพด้านมาตรฐานและนโยบายด้านการศึกษา ความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษา มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ มุ่งให้เกิดผลสำเร็จแก่สถานศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษาให้มากที่สุด เพื่อให้สถานศึกษานั้นมีความเข้มแข็งและความคล่องตัว เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพให้แก่สถานศึกษา เพื่อให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ โดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2550)

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559 ไว้สรุปได้ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้คนไทยทุกกลุ่มทุกวัยมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีจิตสำนึกของความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดี ตระหนักและรู้คุณค่าของขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมที่งดงาม มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ จึงได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559 ขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2555: 13-30)

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. 2555ข: 1-10) กล่าวถึงยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ไว้ว่า ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 เป็นยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 มาตรา 9(1) ที่กำหนดให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดทำยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้สอดคล้องกับนโยบายและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้สภาพที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้พิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนเสนอคณะกรรมการยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กพต.) ให้ความเห็นชอบ แล้วนำเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้ วิสัยทัศน์: เร่งรัดนำสันติสุข ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความเป็นธรรม เกียรติยศ ศักดิ์ศรีและความเจริญรุ่งเรืองกลับคืนสู่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 1 ยุทธศาสตร์หลัก 9 ประเด็นยุทธศาสตร์ 9 เป้าหมาย 14

สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยกำหนดแนวคิดในการแก้ไขปัญหาโดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และแนวทางพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักคิดและแนวปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาให้ความสำคัญลำดับแรกกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนและแก้ไขปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ 4 อำเภอ ของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ อำเภอนาทวี อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย แผนงานหลักและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพคน พหุวัฒนธรรม และมาตรฐานการบริการสังคม ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพคนและศักยภาพคน 2) การเสริมสร้างพหุวัฒนธรรมและความสมานฉันท์ในสังคม 3) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานบริการสาธารณสุข

ตาราง 1 สาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญ
1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553	คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2553) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม นวัตกรรมตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน

ตาราง 1 (ต่อ)

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญ
<p>2. พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553</p>	<p>ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2553: ออนไลน์) กล่าวว่า "จังหวัดชายแดนภาคใต้" ตามพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 หมายถึง จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา "หน่วยงานของรัฐ" หมายถึง ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นของรัฐ นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องมีสาระสำคัญครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาและด้านความมั่นคง และเพื่อให้ได้นโยบายที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ศาสนา วัฒนธรรม อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และมาตรา 9 ได้กำหนดให้ ศอ.บต. มีอำนาจหน้าที่ในจังหวัดชายแดนในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้</p>
<p>3. กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550</p>	<p>สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) กล่าวว่า กฎกระทรวงนี้ได้พิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความเป็นเอกภาพด้านมาตรฐานและนโยบาย ด้านการศึกษา ความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษา มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ มุ่งให้เกิดผลสำเร็จแก่สถานศึกษา เน้นการกระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษาให้มากที่สุด เพื่อให้สถานศึกษานั้นมีความเข้มแข็งและความคล่องตัว เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพให้แก่สถานศึกษา</p>

ตาราง 1 (ต่อ)

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญ
<p>4. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2555-2559</p>	<p>สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2555. 13-30) กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559 ขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า "คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดีมีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทัน โลก" และกำหนดพันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ไว้ 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 2 ผลิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนรองรับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีนวัตกรรม ยุทธศาสตร์ที่ 4 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจุดมุ่งหมาย กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงาน ในส่วนของพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ส่งเสริมการวิจัยเพื่อการจัดการศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน สถานประกอบการ องค์กรศาสนาในการจัดการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาอิสลามศึกษา การกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษากับองค์กรหรือหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ</p>
<p>5. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557</p>	<p>ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2555ข: 1-10) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 เป็นยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 มาตรา 9 (1) ที่กำหนดให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดทำยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับนโยบายและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้</p>

ตาราง 1 (ต่อ)

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญ
	<p>ประกอบด้วย 9 ยุทธศาสตร์ ครอบคลุมการพัฒนาการบริหารจัดการด้วยมีส่วนร่วมและบูรณาการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน ชุมชน ในการร่วมสร้างสันติสุข การเสริมสร้างพื้นที่และสภาพแวดล้อมเพื่อแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งโดยสันติวิธี การส่งเสริมการศึกษา ศาสนา ภาษา ศิลปะ พหุวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การบังคับใช้กฎหมายการส่งเสริมนำหลักศาสนาหรือยุทธิธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงได้รับผลกระทบอย่างเสมอภาค เป็นธรรม การเสริมสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่วิถีชีวิตและความต้องการของประชาชน การพัฒนาสังคม คุณภาพชีวิต การท่องเที่ยว กีฬา และผู้ด้อยโอกาส การสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน การเสริมสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน</p>
<p>6. แผนปฏิบัติการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557</p>	<p>ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2555ก: ออนไลน์) กล่าวว่า แผนปฏิบัติการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดทำขึ้นตามนโยบายรัฐบาลยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยกำหนดแนวคิดในการแก้ไขปัญหาโดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และแนวทางพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักคิดและแนวปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาให้ความสำคัญลำดับแรกกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนและแก้ไขปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แผนงานหลักและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพคน พหุวัฒนธรรม และมาตรฐานการบริการสังคม ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพคนและศักยภาพคน 2) การเสริมสร้างพหุวัฒนธรรมและความสมานฉันท์ในสังคม 3) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานบริการสาธารณสุข</p>

นโยบายการจัดการศึกษาล้วนแต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปรากฏชัดในแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559 ที่ระบุในยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีความคล่องตัว มีอิสระและมีความเข้มแข็งรองรับการกระจายอำนาจ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ ผู้เรียน เยาวชนและประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพหรือทักษะด้านอาชีพ สามารถมีงานทำหรือนำไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้ คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จากการทดสอบระดับชาติเพิ่มขึ้น โดยพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลที่ได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาสันติสุขในเขตพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Education for Peace and Harmony) ไว้ในกลยุทธ์ที่ 6 และจุดเน้นของการพัฒนา คือ นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนมีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมพหุวัฒนธรรม (ASEAN Community)

บริบทของจังหวัดสตูล

บรรจง พารุ่งแสง (2550: 11-16) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของจังหวัดสตูลไว้ว่าตามประวัติศาสตร์เดิมคือส่วนหนึ่งของรัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ซึ่งมีประวัติความเป็นมา ดังนี้

ความเป็นมาของจังหวัดสตูล

สมัยศรีวิชัย ไทรบุรี (หรือเคดาห์) อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรศรีวิชัยมาตลอดเวลา อย่างไรก็ตามเมื่อฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองมะละกา ไทรบุรีตกมาเป็นของไทยโดยตรงแต่ก่อนนี้ประชาชนชาวไทรบุรีนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามเพิ่มเข้ามาสู่ไทรบุรีในระยะหลัง คือในราชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงอยุธยา ในระหว่างสมัยสุโขทัยและอยุญยานั้นไทรบุรีอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรไทย แต่เมื่อไทยพ่ายแพ้พม่า ในปี พ.ศ. 2310 ไทรบุรีก็ฉวยโอกาสประกาศตนเป็นเอกราชและเป็นอยู่เช่นนั้นตลอดสมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) หลังจากกองทัพไทยได้ขับไล่พม่าออกไปแล้ว ปัตตานีก็ถูกปราบปราม รัฐอื่นๆ คือ ไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู ก็หวาดกลัวอำนาจของไทย ดังนั้น สุลต่านของรัฐเหล่านี้จึงยอมเป็นเมืองขึ้นของไทย ฉะนั้น ไทรบุรีจึงได้ตกมาเป็นของไทยอีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2376 รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 เจ้าพระยาไทรบุรีซึ่งมีนามว่า "บังการุน" ไปเข้าข้างพม่าคิดการมาตีไทย กษัตริย์ไทยจึงส่งกองทัพไปปราบไทรบุรีและส่งข้าราชการไทยไปปกครองไทรบุรีก่อให้เกิด

ความไม่พอใจของพระยาไทรบุรีผู้ปกครองเดิมจึงคิดกบฏ พระยาไทรบุรีได้ส่งเสริมให้มีการกบฏขึ้นถึง 3 ครั้ง ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3

ใน พ.ศ. 2374 ตวนกูเดนหลานชายของพระยาไทรบุรีทำการกบฏได้สำเร็จ แต่ทว่าเพียงในระยะสั้นๆ เท่านั้น เขาก็ยึดเมืองไทรบุรีได้ แต่เจ้าเมืองก็สามารถเอาชนะตวนกูเดนได้อย่างง่ายดาย สาเหตุที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราชสามารถปราบปรามกบฏไทรบุรีได้อย่างง่ายดายก็คือ นายโรบิต อิบเบตสน เจ้าเมืองของปีนังได้ทำสนธิสัญญาเบอร์เนย์ (Burney treaty) ที่มีอยู่ระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2309 ซึ่งส่วนหนึ่งกล่าวว่าจะพาดตัวเจ้าพระยาไทรบุรีไปอยู่ที่อื่นเพื่อจะได้ไม่มารบกวนไทย อังกฤษได้ส่งเรือจากปีนังไปปิดกั้นแม่น้ำไทรบุรี และสั่งห้ามผู้คนของตนมิให้ช่วยพวกกบฏ ดังนั้น กลุ่มกบฏจึงขาดกำลังคนและเสบียงอาหารจึงถูกปราบปรามในระยะเวลานั้นๆ พระมหากษัตริย์ไทยรู้สึกว่าจะไร้ใจความสามารถของข้าราชการไทยได้ยาก ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันเหตุภัย พระองค์จึงทรงสั่งให้แยกไทรบุรีออกเป็นสี่หัวเมือง คือ กะบังปาสู เปอร์ลิส สตูลและไทรบุรี ไทยมุสลิมซึ่งจงรักภักดีต่อรัฐบาลไทยได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองของแต่ละเมืองนั้น แต่ละเมืองปกครองตัวเองแต่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าเมืองคนเก่า (พระยาอภัยภูเบศร์) ได้ถูกย้ายไปปกครองเมืองพังงา ต่อมาใน พ.ศ. 2384 เจ้าเมืองไทรบุรีคนก่อนแก่ชราลงจึงต้องการขอภัยโทษจากพระเจ้าแผ่นดินไทยและต้องการกลับเข้ารับราชการอีก จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองไทรบุรีและสิ้นชีวิตใน พ.ศ. 2391 ในระหว่างที่เป็นเจ้าเมืองครั้งหลังนี้เมืองไทรบุรีมีความสงบตลอดรัชกาลพระรามาธิบดีที่ 3 และที่ 4

ใน พ.ศ. 2392 ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในการบริหารประเทศ (ในรัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 4) คือ กษัตริย์ได้อนุญาตให้เมืองกะบังปาสูรวมกับไทรบุรีได้ ใน พ.ศ. 2415 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 ได้ทรงสั่งให้ไทรบุรีขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ แทนที่จะขึ้นต่อนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. 2440 กษัตริย์ไทยได้จัดตั้งระบบ "เทศาภิบาล" ขึ้น ดังที่ได้กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีแล้ว ดังนั้น จึงมีการจัดตั้งมณฑลไทรบุรีขึ้น ซึ่งรวมเอาสตูลเข้าไว้กับไทรบุรี อับดุลฮามิดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงของมณฑลไทรบุรี โดยมีศเป็น "เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดีศรีสุลต่านมะหมัดรัตนบุรีนทรา" ใน พ.ศ. 2452 ได้มีการทำสัญญาข้อตกลงระหว่างไทยกับอังกฤษเกี่ยวกับชายแดน ซึ่งเป็นผลให้ไทยเสียเมืองไทรบุรีและเปอร์ลิสให้แก่อังกฤษ เหลืออยู่แต่สตูลเท่านั้นที่ยังเป็นของไทย ดังนั้น กระทรวงมหาดไทยจึงรวมสตูลเข้าไว้ในมณฑลภูเก็ต เมื่อทางหลวงสายกันเนียง-สตูล สร้างสำเร็จ ในปี พ.ศ. 2468 สตูลจึงถูกย้ายจากมณฑลภูเก็ตไปรวมอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราชเพราะการไปมาระหว่างสตูลกับภูเก็ตไม่สะดวกเท่าที่ควร ในที่สุด เมื่อ พ.ศ. 2476 หลังจากเปลี่ยนระบบการปกครองของประเทศแล้วสตูลก็เป็นจังหวัดที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง เหมือนกับจังหวัดอื่นๆ มาจนทุกวันนี้

บริบททางสังคมของจังหวัดสตูล

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล (2557: ออนไลน์) กล่าวถึง จังหวัดสตูลบริบทของ จังหวัดสตูลไว้ว่า เป็นจังหวัดสุดเขตแดนใต้ของประเทศไทย ด้านฝั่งทะเลอันดามัน ห่างจากกรุงเทพฯ 973 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุงและอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ทิศใต้ติดต่อกับรัฐเปอร์ลิสและรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาและรัฐเปอร์ลิสประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันตกติดต่อกับทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย โดยพื้นที่บนบกมีเพื่อกษาบรรทัดและสันกาลาศรีเป็นเส้นกั้นอาณาเขตระหว่างจังหวัดสตูลกับจังหวัดอื่นๆ และประเทศมาเลเซีย

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดอยู่เขตแดนใต้ของประเทศไทยด้านฝั่งทะเลอันดามัน ห่างจากกรุงเทพมหานคร 973 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 2,807.522 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,754,701 ไร่ (นับรวมพื้นที่ที่เป็นส่วนของน้ำทะเล) เป็นลำดับที่ 63 ของประเทศ และลำดับที่ 12 ของภาคใต้ รองลงมาคือ จังหวัดปัตตานีและจังหวัดภูเก็ต มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซียตลอดแนวชายแดนทางบกยาวประมาณ 56 กิโลเมตร ติดฝั่งทะเลอันดามันมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 144.8 กิโลเมตร จังหวัดสตูลมีเนื้อที่ทั้งหมด 2,807.522 ตารางกิโลเมตร มีสภาพป่าที่มีความหลากหลายทั้งป่าบกและป่าชายเลน โดยแบ่งพื้นที่ป่าของจังหวัดได้ดังนี้ มีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 1,259.48 ตารางกิโลเมตร ของพื้นที่จังหวัด (คิดจากเนื้อที่จังหวัด 2,478.98 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ดังกล่าวไม่นับรวมพื้นที่ที่เป็นส่วนของน้ำทะเล) แบ่งออกเป็น ป่าบก เนื้อที่ จำนวน 912.27 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 36.80 ของพื้นที่จังหวัด ป่าชายเลนเนื้อที่ จำนวน 347.21 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 14.01 ของพื้นที่จังหวัด และพื้นที่ป่าไม้จากการสงวนป่า ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 18 ป่า 2) อุทยานแห่งชาติ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติทะเลบัน เนื้อที่ 196 ตารางกิโลเมตร และอุทยานแห่งชาติตะรุเตา เนื้อที่ 1,490 ตารางกิโลเมตร อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา เนื้อที่ 494.38 ตารางกิโลเมตร 3) วนอุทยาน จำนวน 1 แห่ง เนื้อที่ 17.72 ตารางกิโลเมตร ได้แก่ วนอุทยานธาราสวรรค์อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอควนกาหลง 4) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เนื้อที่ 1,288.00 ตารางกิโลเมตร (พื้นที่จังหวัดตรัง-พัทลุง-สงขลา-สตูล) สำหรับท้องที่จังหวัดสตูลมีเนื้อที่ประมาณ 8,250.00 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง เนื้อที่ 181.95 ตารางกิโลเมตร (พื้นที่จังหวัดสงขลา-สตูล) สำหรับท้องที่จังหวัดสตูลมีเนื้อที่ประมาณ 49,243.00 ไร่ 5) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า จำนวน 1 แห่ง เนื้อที่ 20.43 ตารางกิโลเมตร คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองปลักพระยาและเขาระยาบังสา (พื้นที่เป็นภูเขา เนื้อที่ 12,500.00 ไร่ พื้นที่เป็นหนองน้ำ เนื้อที่ 270.00 ไร่) พื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดสตูล จังหวัดสตูลมีพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งสามารถพบได้ในเขตอำเภอที่ติดชายฝั่งทะเล ได้แก่ อำเภอทุ่งหว้า อำเภอละงู อำเภอท่าแพ และอำเภอเมือง มีเนื้อที่

ประมาณ 217,007 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.37 ของพื้นที่จังหวัด ทรัพยากรน้ำ ล้ำน้ำตามธรรมชาติ ที่สำคัญ ได้แก่ คลองละงู คลองมาบั้ง คลองบาราเกต คลองลำโลนน้อย คลองท่าจีน

จังหวัดสตูล มีเส้นทางคมนาคมทั้งทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัด ที่เชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัด ระหว่างอำเภอ และระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีทางหลวงแผ่นดินที่สำคัญ ได้แก่

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 406 สายยงตรการกำธร เป็นทางหลักที่สามารถเดินทางไปยังจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดตรัง โดยไปเชื่อมต่อกับถนนเพชรเกษมที่สี่แยกคูหา เขตอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา แยกซ้ายไปจังหวัดพัทลุง แยกขวาไปอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ระยะทางประมาณ 67 กิโลเมตร

2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 416 สายฉลุง-ตรัง เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัดสตูลกับจังหวัดตรัง ระยะทางประมาณ 140 กิโลเมตร เริ่มจากสามแยกฉลุง ผ่านอำเภอท่าแพ อำเภอละงู อำเภอทุ่งหว้า อำเภอปะเหลียน และอำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง

การเดินทาง

ทางรถยนต์ส่วนตัว จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 4 (เพชรเกษม) หรือทางหลวงหมายเลข 35 (ถนนวิภาวดีรังสิต) ไปบรรจบกับทางหลวงหมายเลข 4 ซึ่งเป็นเส้นทางหลักของการเดินทางเข้าสู่ภาคใต้ ผ่านจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร จากนั้นใช้เส้นทางหมายเลข 41 ผ่านเข้าจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช และสามารถเลือกได้ 2 เส้นทาง คือ จากอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช แยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 403 จังหวัดตรัง ต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 404 เข้าอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จากนั้นเลี้ยวซ้ายไปทางหลวงหมายเลข 416 ผ่านอำเภอทุ่งหว้าและอำเภอละงู เข้าสู่จังหวัดสตูล ใช้เส้นทางหมายเลข 41 เข้าสู่จังหวัดพัทลุง จากจังหวัดพัทลุงไปอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ใช้ทางหลวงหมายเลข 4 แล้วแยกขวาไปทางหลวงหมายเลข 406 ถึงจังหวัดสตูล ระยะทางประมาณ 973 กิโลเมตร

ทางรถโดยสารประจำทาง มีรถโดยสารปรับอากาศชั้นหนึ่งและชั้นสอง กรุงเทพฯ-สตูล ทุกวัน จากสถานีขนส่งสายใต้ใหม่ ถนนบรมราชชนนี

ทางรถไฟ ซึ่งมีทั้งรถเร็วและรถด่วน จากสถานีรถไฟหัวลำโพง สามารถเดินทางไปกับขบวนรถกรุงเทพฯ-ยะลา, กรุงเทพฯ-หาดใหญ่ หรือ กรุงเทพฯ-สุโขทัย-หาดใหญ่ ลงที่สถานีรถไฟหาดใหญ่ จากนั้นต่อรถตู้โดยสารหรือรถโดยสารประจำทางเข้าจังหวัดสตูล ระยะทาง 97 กิโลเมตร หรือเดินทางกับขบวนรถกรุงเทพฯ-ตรัง, กรุงเทพฯ-กันตัง ลงที่สถานีรถไฟตรัง นั่งรถประจำทางรถตู้ หรือแท็กซี่ เข้าสู่จังหวัดสตูล

ทางเครื่องบิน ไม่มีเที่ยวบินตรงไปยังจังหวัดสตูลโดยตรง แต่สามารถใช้บริการเที่ยวบินกรุงเทพฯ-หาดใหญ่ แล้วต่อรถแท็กซี่หรือรถโดยสารประจำทางจากตัวอำเภอหาดใหญ่เข้าจังหวัดสตูล

ระยะทาง 97 กิโลเมตร หรือเที่ยวบินกรุงเทพฯ-ตรัง แล้วต่อรถประจำทางรถตู้หรือแท็กซี่ เข้าสู่จังหวัดสตูล

การติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน (มาเลเซีย)

ทางบก ใช้ทางหลวงหมายเลข 4184 สายควนสะตอ-บ้านวังประจัน เป็นทางหลวงที่เชื่อมกับทางหลวงของประเทศมาเลเซีย เริ่มจากสามแยกควนสะตอ ไปถึงหลักเขตแดนที่บ้านวังประจัน ระยะทางประมาณ 22 กิโลเมตร เดินทางจากวังประจัน ถึงปาดังเบซาร์และจากปาดังเบซาร์ไปปีนัง หรือเดินทางไปยังจังหวัดสงขลา ผ่านด่านสะเดา อำเภอสะเดา-ไปอำเภอหาดใหญ่ (ปาดังเบซาร์-หาดใหญ่) ระยะทางประมาณ 61 กิโลเมตร และจากชายแดนวังประจันถึงเมืองกวาง รัฐเปอร์ลิส ระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร และจากรัฐเปอร์ลิส ไปปีนัง ระยะทาง 130 กิโลเมตร

ทางน้ำ จากอำเภอเมือง ไปรัฐเปอร์ลิส โดยเรือโดยสารขนาดเล็กและปัจจุบันมีเรือเฟอร์รี่ ของบริษัทเอกชนวิ่งระหว่างอำเภอเมือง-เกาะลังกาวิ รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย มีบริการวันละ 4 เที่ยว โดยใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1.15 ชั่วโมง นอกจากทำเทียบเรือท่ามะดงบริเวณด่านศุลกากรท่ามะดง

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นเนินเขาและภูเขาสูง โดยมีเทือกเขาสำคัญๆ คือ ภูเขาสันกาลาคีรี พื้นที่ค่อยๆ ลาดเอียงลงสู่ทะเลด้านตะวันตก และทิศใต้มีที่ราบแคบๆ ขนานไปกับชายฝั่งทะเล ถัดจากที่ราบลงไปเป็นป่าชายเลน น้ำเค็มขึ้นถึง มีป่าเสมหรือป่าโกงกางอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นจังหวัดสตูล เป็นจังหวัดที่มีลำน้ำสายสั้นๆ ไหลผ่านซึ่งเกิดจากภูเขาโดยรอบ พื้นที่ทางตอนเหนือ และทิศตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยภูเขามากมายสลับซับซ้อนโดยมีทิวเขานครศรีธรรมราชแบ่งเขตจังหวัดสตูลกับจังหวัดสงขลา และทิวเขาสันกาลาคีรีแบ่งเขตประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย นอกจากนั้น ยังมีภูเขาน้อยใหญ่อยู่กระจัดกระจายในตอนล่างและชายฝั่งตะวันตก ภูเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาจีน เขาบารัง เขาหัวกาหมิง เขาใหญ่ เขาทะนนาน เขาควนกาหลง และเขาโต๊ะพญาวัง

ลักษณะภูมิอากาศ

พื้นที่จังหวัดสตูลได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดอ่าวไทยและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย ลักษณะภูมิประเทศ เป็นแบบร้อนชื้นมี 2 ฤดู ฤดูร้อนกับฤดูฝน โดยมีช่วงฤดูฝนยาวนาน ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม และมีช่วงฤดูฝนเพียง 4 เดือน เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ระหว่างปี 2551-2555 ปริมาณฝนเฉลี่ย 2,507.7 มิลลิเมตร ตกชุกในเดือนสิงหาคมและกันยายน สำหรับปี พ.ศ. 2555 อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 32.77 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 24.09 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ที่ 35.5 องศาเซลเซียส วันที่ 14

มีนาคม 2555 อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ที่ 21.8 องศาเซลเซียส วันที่ 25 มกราคม 2555 ปริมาณฝนตกมากที่สุด 1 วัน วัดได้ 125.0 มิลลิเมตร วันที่ 14 มกราคม 2555

ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 74.10 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 25.81 และนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.09 มีศาสนสถานจำนวน 226 แห่ง ประกอบด้วย มัสยิด จำนวน 223 แห่ง วัด จำนวน 36 แห่ง นอกจากนี้ยังมีศูนย์พระพุทธรักษา วันอาทิตย์ จำนวน 1 ศูนย์ และศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด (ศูนย์ตาดีกา) จำนวน 195 ศูนย์ (ข้อมูล ณ วันที่ 4 พฤศจิกายน 2554)

การสาธารณสุข

จังหวัดสตูล มีโรงพยาบาลของรัฐรวม 6 แห่ง เป็นโรงพยาบาลชุมชนขนาด 186 เตียง 1 แห่ง ขนาด 60 เตียง 1 แห่ง ขนาด 30 เตียง 4 แห่ง มีแพทย์ 69 คน อัตรา: ประชากร (1: 4,408 คน) ทันตแพทย์ 30 คน อัตรา: ประชากร (1: 10,138 คน) เภสัชกร 39 คน อัตรา: ประชากร (1: 7,799 คน) และมีพยาบาล 658 คน อัตรา: ประชากร (1: 462 คน) โดยมีสถานบริการที่ให้บริการในคลินิกแพทย์ 28 แห่ง คลินิกทันตกรรม 10 แห่ง คลินิกแพทย์แผนไทย 2 แห่ง และร้านขายยา 63 แห่ง

อาชีพของผู้มีงานทำ

สำหรับอาชีพของผู้มีงานทำในจังหวัดสตูล จากผลการสำรวจพบว่าผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและการประมงมีจำนวนมากที่สุด คือประมาณ 79,318 คน คิดเป็นร้อยละ 46.9 โดยมีสัดส่วนของชายมากกว่าหญิง คือ ร้อยละ 52.7 และ 38.9 ตามลำดับ รองลงมาคือ พนักงานบริการและพนักงานในร้านค้าและตลาด มีประมาณ 31,826 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 ในสาขาอาชีพนี้มีสัดส่วนของหญิงมากกว่าชาย คือ ร้อยละ 26.2 และ 13.5 ตามลำดับ และอาชีพขั้นพื้นฐานต่างๆ ในด้านการขายและการให้บริการ มีประมาณ 16,077 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5 โดยมีสัดส่วนของหญิงมากกว่าชาย คือ ร้อยละ 11.5 และ 8.1 ตามลำดับ และผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีประมาณ 13,703 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 โดยมีสัดส่วนชายมากกว่าหญิง คือ ร้อยละ 11.5 และ 3.3 และผู้ประกอบการวิชาชีพด้านต่างๆ มีประมาณ 10,397 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1 โดยมีสัดส่วนหญิงมากกว่าชาย คือ ร้อยละ 10.4 และ 3.1 ตามลำดับ ส่วนอาชีพที่พบว่ามีจำนวนน้อยที่สุดในรอบการสำรวจครั้งนี้ คือ อาชีพผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโสและผู้จัดการ มีจำนวน 3,077 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8

การเกษตรกรรม

จังหวัดสตูลมีเนื้อที่ทั้งหมด 1,754,701 ไร่ พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 602,780.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 34.35 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ 1) ยางพารา จังหวัดสตูลมีพื้นที่ปลูกยางพารารวม 422,285.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 70.06 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด โดยมีพื้นที่ปลูกกระจายอยู่ทุกอำเภอ ให้ผลผลิตรวม 73,560.16 ตัน และสามารถทำรายได้ให้แก่จังหวัด มีมูลค่ารวม 6,474.975 ล้านบาท 2) ปาล์มน้ำมัน มีพื้นที่ปลูก 80,072.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.28 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด พื้นที่ให้ผล 60,933.25 ไร่ ให้ผลผลิตรวม 146,743.91 ตัน สามารถทำรายได้ให้แก่จังหวัดมูลค่ารวม 649.027 ล้านบาท 3) ข้าวนาปี พื้นที่ปลูก 32,624.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.41 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ผลผลิตข้าวเปลือกรวม 12,933.09 ตัน สามารถทำรายได้ให้แก่จังหวัดมีมูลค่า 128.037 ล้านบาท 4) ไม้ผล การทำสวนผลไม้ในจังหวัดสตูล จะเป็นสวนรายย่อยที่มีพื้นที่สวนขนาดเล็ก 1-5 ไร่ มีพื้นที่ปลูกรวม 15,666.25 ไร่ พื้นที่ปลูกมีอยู่ทั่วไปทุกอำเภอ ชนิดไม้ผลที่นิยมปลูก ได้แก่ เงาะโรงเรียน ลองกอง มังคุด ส้มโอ ทูเรียน จำปาตะ ไม้ผลอื่นๆ เป็นต้น ให้ผลผลิตรวม 10,839.85 ตัน คิดเป็นมูลค่า 222.174 ล้านบาท 5) ไม้ยืนต้น ได้แก่ มะพร้าว 6) พืชไร่ เช่น สับปะรด อ้อยคั้นน้ำ และมันเทศ เป็นต้น มี 7) พืชผัก เช่น แตงโม พริกขี้หนู แตงกวา พักทอง พักเขี้ยว ตะไคร้ มะเขือยาว ถั่วฝักยาว ข้าวโพดหวาน ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า และผักบุ้ง เป็นต้น 8) พืชอื่นๆ เช่น สะตอ ใผ่ และปาล์มขน เป็นต้น

งานประเพณี

ประเพณีสำคัญของจังหวัดสตูลที่สืบทอดกันมาแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พิธีเข้าสุนัต สุนัต มาจากคำว่า สุนนะฮฺ (สุน-นะฮฺ) หมายถึง แนวหรือวิถีปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล) ในทุกกระบวนการ การเข้าสุนัตจึงหมายถึง การเข้าสู่ชีวิตตามแบบอย่างของท่านนบี การเข้าสุนัตนั้น อาจทำเพียงคนเดียว หรือบางที่เจ้าภาพจัดงานอาจจะหาเด็ก ซึ่งเป็นญาติกันมาทำการขลิบผมให้ห่มปลายอวัยวะเพศของเด็กผู้ชายออกมาพร้อมๆ กันหลายคนก็มี เพื่อทำให้เกิดความอบอุ่นใจแก่ผู้ที่ต้องถูกทำการขลิบ โดยการขลิบในสมัยก่อน นิยมทำกันในเวลาเช้า ระยะเวลาประมาณ 08.00-10.00 น. หรือตอนเย็น เพราะเป็นช่วงที่มีอากาศเย็นกว่าช่วงเวลาตอนกลางวัน เมื่อขลิบแล้ว เลือดจะไหลออกไม่มากและหยุดง่าย ซึ่งปัจจุบัน ในวงการผู้ที่มีการศึกษาหรือผู้ที่อาศัยในสังคมเมืองที่เจริญแล้วนิยมนำบุตรหลานมาให้หมอที่เป็นมุสลิมจัดทำการขลิบที่โรงพยาบาลหรือคลินิก โดยไม่ต้องจัดงานหรือพิธีการใดๆ ให้ยุ่งยากและสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ เพียงแค่เสียค่าบริการและค่ายาหลังจากทำการขลิบแล้วใช้เวลารักษาประมาณ 15 วัน ก็หายเป็นปกติ ปัจจุบันนิยมทำพิธีช่วงเดือนเมษายนของทุกปี เพราะเป็นช่วงที่เด็กนักเรียนปิดภาคเรียน

พิธีนิกะฮ์หรือพิธีกินเหนียว (พิธีการสมรส) ตามบัญญัติศาสนาอิสลาม การนิกะฮ์ หมายถึงการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง เพื่อเป็นสามี ภรรยา กัน โดยพิธีสมรสตามหลักศาสนาอิสลาม มิใช่การจดทะเบียนสมรสหรือการกินอยู่ชั้นที่สามี่ ภรรยาตามที่บุคคลทั่วไปเข้าใจอิสลามไม่ให้สมรสกับคนต่างศาสนา หากจะสมรสต้องให้ผู้นั้นมาเป็นมุสลิมด้วยความศรัทธาเสียก่อน คือปฏิบัติตามแนวทางของระบบอิสลาม เช่น การละหมาด ถือศีลอด บริจาคซะกาต ฯลฯ มิใช่เป็นมุสลิมเพียงกล่าวคำปฏิญาณตน และเข้าสู่ันต์ตามที่บางคนเข้าใจกัน

งานแข่งขันว่าประเพณีจังหวัดสตูล ในปี พ.ศ. 2519 หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จสิ้น ชาวบ้านตำบลคลองขุดได้คิดร่วมกับครู อาจารย์ โรงเรียนสตูลวิทยา ร่วมกันหารือในการแข่งขันว่าจังหวัดสตูล เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจหลังจากเสร็จสิ้นฤดูการเก็บเกี่ยวแล้ว โดยกำหนดเอาสนามบินจังหวัดสตูลเป็นสนามแข่งขันช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากลมว่ากำลังพัดผ่านพอดี มีการจัดแข่งขัน 3 ประเภท คือ ว่าวเสียงดัง ว่าวขึ้นสูง ว่าวสวยงาม โดยจัดการแข่งขันครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2519 มีว่าวเข้าแข่งขันประมาณ 50 ตัว และได้มีการจัดการแข่งขันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนับเป็นครั้งที่ 26

งานเทศกาลถือศีลกินเจ จัดในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี ณ ศาลเจ้าไ้เจ้เก้ง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล เทศกาลกินเจเป็นความเชื่อของชาวจีนที่ถือเอาวันที่ 1 เดือน 9 ของทุกปี เป็นการเริ่มต้นของการไม่กินเนื้อสัตว์ ภายในช่วงเวลา 9-10 วัน ซึ่งในระหว่างนี้ก็ควรจะถือศีล ทำบุญทำทาน เพื่อเป็นการชำระร่างกายและจิตใจให้บริสุทธิ์ด้วย ที่มาของประเพณีนี้มีอยู่หลายตำราด้วยกัน อย่างเช่นคนจีน เชื่อกันว่าช่วงเวลาต้นเดือน 9 ในเวลา 10 วัน เป็นช่วง "พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สุด" ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูปเจ้า 9 พระองค์ และในช่วงเวลาเทศกาลกินเจนี้เชื่อกันว่าใครที่ถือศีลกินเจในช่วงนี้พร้อมตั้งจิตอธิษฐานขออะไร ก็จะได้สมปรารถนา นอกจากนี้คนจีนยังนิยมไปไหว้เจ้าตามศาลเจ้าเพื่อขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง สำหรับคนรุ่นใหม่นิยมกินเจกันมากขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดจากกระแสเรื่องห่วงใยสุขภาพมากกว่าความเชื่อโบราณ เพราะการงดเนื้อสัตว์และบริโภคแต่ผัก ผลไม้ นั้นจะช่วยชำระล้างของเสียออกจากร่างกาย ช่วยให้สุขภาพดีขึ้น

งานประเพณีลอยเรือของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือ ในเดือน 6 (พฤษภาคม) และเดือน 12 (พฤศจิกายน) และกระทำกันมานานแล้ว ผู้ริเริ่ม คือ "โต๊ะอาหลี" ซึ่งชาวเลถือว่าเป็นบรรพบุรุษคนสำคัญ เพราะเป็นผู้บุกเบิกเกาะนี้เป็นคนแรก และเป็นที่เคารพนับของชาวเล เป็นอย่างยิ่งในขณะมีชีวิตอยู่ เมื่อโต๊ะอาหลีตายไปแล้ว ชาวเลได้สร้างศาลาหรือศาลเป็นที่สิงสถิตดวงวิญญาณไว้ในบริเวณหมู่บ้าน เพื่อนึกถึงคุณงามความดีและเคารพบูชา ถือกันว่าเป็นดวงวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวเลจะมาบนบานเพื่อขอพรเป็นประจำ ก่อนจะออกไปทะเลเพื่อจับปลา เพราะมีความเชื่อว่า ดวงวิญญาณจะบันดาลให้เกิดความเป็นสิริมงคลและอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ

จุดมุ่งหมายในการทำพิธีลอยเรือก็คือ การลอยบาป และเป็นการเสี่ยงทายในการประกอบอาชีพ กล่าวคือ การลอยเรือเป็นเครื่องกำหนดว่า การประกอบอาชีพจะเจริญก้าวหน้าหรืออับตัดขาดแคลน โดยดูจากเรือเป็นสำคัญ คือ ถ้าเรือออกไปแล้ว ลอยออกไปไม่ถูกคลื่นซัดเข้าหาฝั่งเดิมแสดงว่าชาวเกาะทั้งหลายจะโชคดี

อาชีพ

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่มีกิจกรรมด้านการเพาะเลี้ยงและการทำการประมง รายละเอียดดังนี้

การทำการประมง ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ดังนี้ 1.1) ประมงทะเล ได้แก่ การทำการประมงพาณิชย์ เรือประมงจำนวน 369 ลำ และการทำการประมงพื้นบ้าน มีชุมชนชาวประมง 75 ชุมชน ในพื้นที่ 4 อำเภอ ชาวประมง 3,653 ราย 1.2) การจับสัตว์น้ำจืด ทำการประมงทุกอำเภอ

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก 2.1) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด มีเกษตรกร 2,362 ราย โดยอำเภอเมืองมีเกษตรกรมากที่สุด 427 ราย 2.2) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ได้แก่ การเพาะเลี้ยงปลาน้ำกร่อย ประกอบด้วยการเลี้ยงและอนุบาลปลาน้ำกร่อย มีเกษตรกรจำนวน 1,823 ราย อำเภอที่มีเกษตรกรมากที่สุด คือ อำเภอละงู 718 ราย และการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล ประกอบด้วยการเลี้ยงกุ้งทะเลส่วนใหญ่เป็นกุ้งขาวแวนนาไม มีเกษตรกร 445 ราย และมีการเพาะอนุบาลกุ้งทะเล

การพาณิชย์และการบริการ

จังหวัดสตูล ประกอบด้วยด่านศุลกากร 2 ด่าน ได้แก่ 1) ด่านศุลกากรสตูล (ที่อยู่ ตำบลตำมะลัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล) 2) ด่านศุลกากรวังประจัน (ที่อยู่ ตำบลวังประจัน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล) ปี พ.ศ. 2550-2555 การค้าระหว่างประเทศของจังหวัดสตูล มีประเทศคู่ค้าสำคัญ คือ ประเทศมาเลเซีย, อินโดนีเซีย มีทั้งการนำเข้า-ส่งออก และนำเข้าสินค้าจากประเทศจีน เนเธอร์แลนด์ ผ่านประเทศมาเลเซีย และอินโดนีเซีย และปรากฏการนำเข้าสินค้า อาทิ หอมหัวใหญ่, กระเทียม, มะพร้าว เป็นต้น ปี พ.ศ. 2556 การค้าระหว่างประเทศไทยของจังหวัดสตูล กับประเทศคู่ค้าสำคัญ คือ ประเทศมาเลเซีย, อินโดนีเซีย มีทั้งการนำเข้า-ส่งออก ผ่านด่านตำมะลัง และด่านวังประจัน จังหวัดสตูล ปรากฏการนำเข้าสินค้า อาทิ ส่วนประกอบเครื่องบีบน้ำมันปาล์ม, กุ้งฝอยหมักเกลือ, กะปิ, เครื่องยนต์และส่วนประกอบเครื่องยนต์เก่าใช้แล้ว เป็นต้น

รายได้ประชากรและผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

รายได้ประชากร ผลิตภัณฑ์โดยทั่วไปของจังหวัดขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตรและการค้า อาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน การทำนา และการทำสวนไม้ผล ฯลฯ จากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี

2554 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี เท่ากับ 114,657 บาท เป็นลำดับที่ 9 ของภาคใต้ และลำดับที่ 27 ของประเทศ โดยมีมูลค่าสูงกว่าปีที่ผ่านมาประมาณ 12,295 บาท จากผลการสำรวจภาวะการทำงาน ของประชากรจังหวัดสตูลในไตรมาสที่ 4 พ.ศ. 2555 (ตุลาคม-ธันวาคม 2555) พบผู้มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป ประมาณ 230,056 คน เป็นเพศหญิงประมาณ 115,319 คน เป็นเพศชายประมาณ 114,737 คน คิดเป็นร้อยละ 50.1 และ 49.9 ตามลำดับ โดยเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานประมาณ 169,212 คน และ ไม่อยู่ในกำลังแรงงานประมาณ 60,844 คน คิดเป็นร้อยละ 73.6 และ 26.4 ตามลำดับ เมื่อพิจารณา ด้านการอยู่ในกำลังแรงงานของประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป จำแนกตามเพศ พบว่า ชายมีสัดส่วนของ ประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานมากกว่าเพศหญิง คือ ร้อยละ 64.6 และ 47.7 ตามลำดับ และจากผู้ที่อยู่ใน กำลังแรงงาน 169,179 คน พบว่า เป็นผู้มีงานทำประมาณ 167,093 คน คิดเป็นร้อยละ 98.7 และ เป็นผู้ว่างงานหรือไม่มีงานทำประมาณ 86 คน คิดเป็นอัตราการว่างงาน ร้อยละ 0.1 (อัตราการว่างงาน ภาคใต้ และของประเทศ คือ 0.5 และ 0.5 ตามลำดับ) สำหรับผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานที่รอฤดูกาล ในไตรมาสนี้ จากการสำรวจพบว่า มีสัดส่วนเพียงเล็กน้อย

สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดสตูลมีศักยภาพในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวมากเพราะมีแหล่ง ท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสตูล (คฤหาสน์กูเด็น) เดิมเป็นจวนของอำมาตย์ตรี พระยาภูมินารักษ์ดี (ภูบารุเด็น บินตำมะหงง) เจ้าเมืองสตูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี ได้เสด็จมาเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2543

มัสยิดกลางจังหวัดสตูล หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า มัสยิดมาบัง สร้างขึ้นตั้งแต่สมัย พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ (ตงกูมฮำหมัดอาเก็ม) เป็นเจ้าเมืองสตูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ มาทรงเปิด เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2522

อุทยานแห่งชาติตะรุเตา เมื่อปี พ.ศ. 2508 กรมราชทัณฑ์ ได้บุกเบิกบริเวณอ่าวตะโล๊ะ อุดงและอ่าวตะโล๊ะวาว เกาะตะรุเตา ให้เป็นทัศนสถานและเป็นนิคมฝึกอาชีพของนักโทษการเมือง ซึ่งเมื่อปลายปี 2482 รัฐบาลได้ส่งนักโทษการเมืองจากคดี กบฏบวรเดช (พ.ศ. 2476) และกบฏนายสิบ (พ.ศ. 2478) มาคุมขังยังเกาะตะรุเตา ต่อมากรมป่าไม้ได้ถอนการเป็นเขตหวงห้ามเพื่อการราชทัณฑ์ บนเกาะออก แล้วจึงประกาศให้เกาะเหล่านี้เป็นอุทยานแห่งชาติตะรุเตา เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2517 ได้รับการยกย่องให้เป็น ASEAN Heritage Parks and Reserves หรืออุทยานมรดกของอาเซียน เมื่อปี 2525

เกาะกลางและเกาะไข่ ห่างจากเกาะตะรุเตาไปทางทิศตะวันตกประมาณ 25 กิโลเมตร จะพบเกาะกลางและเกาะไข่เคียงคู่กัน เกาะนี้เป็นที่วางไข่ของเต่าทะเล

เกาะอาดัง ชายหาดบริเวณแหลมสนของเกาะอาดัง เหมาะสมแก่การพักผ่อน เพลิดเพลินกับความงามทัศนียภาพของท้องฟ้าจรดน้ำ

เกาะหลีเป๊ะ ทางใต้ของเกาะอาดังไปประมาณ 1 ซึ่งมีชาวเลอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ยามน้ำลงลานกว้างของปะการังหลากสีใต้ผิวน้ำที่ใสคล้ายกระจกทางด้านหน้า เกาะจะพ่นน้ำมารับแสงอาทิตย์เต็มๆ

เกาะหินงาม เลยจากเกาะอาดังไปทางทิศตะวันตกไม่กี่กิโลเมตร เกาะหินงามจะโดดเด่นสะดุดตาผู้ผ่านมาด้วยหาดหิน ก้อนกลมรีขนาดใหญ่อันต่างๆ กัน วางเรียงรายให้ชมลานตาดูดีเป็นเงาวาววับ เก๋ียงเกลา

เกาะบุโหลน หมู่เกาะบุโหลนอยู่ห่างจากท่าเรือปากบารา อำเภอละงู จังหวัดสตูล ประมาณ 22 กิโลเมตร เกาะบุโหลนเลหรือบุโหลนใหญ่ มีทิวสนขึ้นริมหาดทรายขาวเป็นแนวยาว เสมือนเป็นแนวกำแพงป้องกันภัยทางด้านเหนือและด้านใต้

อุทยานแห่งชาติทะเลบัน ตั้งอยู่ติดชายแดนประเทศมาเลเซีย ตั้งแต่พื้นที่ป่าดงดิบของเทือกเขาสันกาลาศรีไปตามพรมแดนไทย-มาเลเซีย มีป่าไม้มีค่า และสัตว์ป่านานาชนิด มีถ้ำและน้ำตกสวยงามหลายแห่ง สภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การศึกษาและท่องเที่ยวแก่ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับป่าต่างๆ

อุทยานแห่งชาติทางทะเลหมู่เกาะเภตรา มีพื้นที่รับผิดชอบตลอดแนวชายฝั่งอำเภอละงู ถึงเขตจังหวัดตรัง ครอบคลุมเกาะต่างๆ ตามแนวชายฝั่งตั้งแต่ เกาะลิคี่ เกาะเขาใหญ่ เกาะบุโหลน และเกาะเภตราของจังหวัดตรัง มีเกาะสวยงามตามธรรมชาติที่มีชื่อเสียง คือ เกาะบุโหลน รองลงมาได้แก่ เกาะลิคี่

แหลมตันหยงโปและหาดทรายยาว สามารถเดินทางได้โดยใช้รถยนต์ ห่างจากสี่แยกเจ๊ะบิล้างประมาณ 7 กิโลเมตร ลักษณะเป็นแหลมยื่นล้ำไปในทะเลอันดามัน

หาดปากบารา เป็นชายฝั่งริมทะเลอยู่ในตำบลปากน้ำ อำเภอละงู ห่างจากที่ว่าการอำเภอละงู 10 กิโลเมตร มีท่าเทียบเรือทางการประมงและเป็นจุดลงเรือเดินทางไปเกาะตะรุเตา

น้ำตกวังสายทอง ตั้งอยู่ที่ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู ความงามของน้ำตกวังสายทองอยู่ที่แอ่งน้ำแต่ละชั้นซึ่งมีลักษณะคล้ายดอกบัวบานลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่ชั้นบนสุดถึงต่ำสุด

น้ำตกธาราสวรรค์ เป็นน้ำตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งมีถึง 5 ชั้น ตั้งอยู่ที่ตำบลควนกาหลง

น้ำตกปาหนั้น มีต้นน้ำมาจากภูเขาหัวกาหมิง ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง ธรรมชาติแท้ๆ ของป่าและภูเขายังคงอยู่อย่างครบถ้วน สายน้ำจากน้ำตกปาหนั้นยังไหลอย่างสม่ำเสมอ

น้ำตกธารปลิว ต้นน้ำเกิดจากเขาสูงโคระในเขตจังหวัดตรัง-สตูล อยู่ในอำเภอทุ่งหว้า มีลักษณะเป็น 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นแอ่งน้ำขนาดกว้าง 40 เมตร ยาวประมาณ 50 เมตร รอบๆ

ถ้ำเจ็ดคต ตั้งอยู่ในอำเภอมะนัง เป็นถ้ำขนาดใหญ่ กว้าง 70-80 เมตร ยาวประมาณ 600 เมตร มีหินงอกหินย้อยสวยงามมาก มีคลองใหญ่ทะลุภูเขาเหมาะแก่การล่องเรือเที่ยวถ้ำ ชาวบ้านเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "ถ้ำสัตตคูหา" มี 7 ชั้น

ถ้ำภูผาเพชร มีหินงอกหินย้อยสวยงามมาก ภายในถ้ำมีลักษณะเป็นห้องโถง มองขึ้นไปบนเพดานถ้ำ จะเห็นความสวยงามของหินงอกหินย้อยงามระยิบระยับเหมือนประดับด้วยเพชร อยู่ห้องที่อำเภอมะนัง

ถ้ำลอดปญญ ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองสตูล มีลักษณะสวยงาม เช่น เพดานถ้ำ ประกอบด้วย หินงอกหินย้อยที่งดงาม ระหว่างสองฝั่งคลองปญญนั้นประกอบไปด้วย พันธุ์ป่าชายเลนที่ยังอุดมสมบูรณ์

ภาพรวมเศรษฐกิจของจังหวัดสตูล

เศรษฐกิจของจังหวัดสตูลประกอบด้วย การเกษตรกรรม พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 602,780.25 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนยางพารา 422,285 ไร่ รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน 80,072 ไร่ พื้นที่ปลูกข้าวนาปี 32,625.75 ไร่ และไม้ผล 15,666.25 ไร่ ผลไม้ที่มีชื่อเสียงและทำรายได้ให้แก่จังหวัดมาก ได้แก่ทุเรียน, ลองกอง, เงาะโรงเรียน, จำปาดะ เป็นต้น มีโรงงานทั้งสิ้น 301 โรง มีเงินลงทุน 2,365.47 ล้านบาท มีการจ้างงาน 4,385 คน ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กเพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นการพาณิชย์ ส่วนใหญ่เป็นการค้าส่งและค้าปลีกในสาขาเกษตรกรรมที่เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร และเนื่องจากจังหวัดสตูล มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย จึงมีการค้าชายแดนระหว่างไทย-มาเลเซีย โดยมีช่องทางผ่าน เข้า-ออก 2 ช่องทาง คือ ด้านศุลกากรสตูลและด่านศุลกากรวังประจัน สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง (อิฐดินเผา, กระเบื้องมุงหลังคา, กระเบื้องเซรามิกกันฝน, กระเบื้องปูพื้นและทางเดิน) เครื่องยนต์ฮอนด้า หอมแดง เป็นต้น สินค้านำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ เรือบาสก์เก่าใช้แล้ว ส่วนประกอบเครื่องบีบน้ำมันปาล์ม กะปิ กุ้งฝอย หมักเกลือ เป็นต้น การค้าชายแดน ปี 2555 จำนวน 245.16 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการส่งออก จำนวน 69.99 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า จำนวน 175.17 ล้านบาท จังหวัดสตูลมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยว ในปี 2554 รวมทั้งสิ้น 694,697 คน สามารถทำรายได้ให้กับจังหวัดประมาณ 2,644.67 ล้านบาท มีโรงแรมและที่พัก 67 แห่ง มีบริษัทนำเที่ยวกว่า 58 บริษัท มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสตูล (คฤหาสน์กูเด็น) มัสยิดกลางประจำจังหวัด อุทยานแห่งชาติตะรุเตา อุทยานแห่งชาติทะเลบัน เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ น้ำตกวังสายทอง น้ำตกธาราสุวรรณค์ ถ้ำเจ็ดคต ถ้ำภูผาเพชร เป็นต้น

การศึกษา

จังหวัดสตูลมีสถานศึกษาในระบบโรงเรียนรวมทั้งสิ้น 221 แห่ง ดังนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล จำนวน 162 แห่ง 2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16 จำนวน 12 แห่ง สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสตูล จำนวน 36 แห่ง สังกัดเทศบาลเมืองสตูล จำนวน 4 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 3 แห่ง โรงเรียนราชดำริวเคราะห์เวทระเวทชายแดน จำนวน 2 แห่ง โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 42 จังหวัดสตูล จำนวน 1 แห่ง สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสตูล จำนวน 1 แห่ง การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสตูล (สนง.กศน.จังหวัดสตูล) เป็นสำนักงานบริการด้านการศึกษาในสังกัดราชการส่วนกลาง กระทรวงศึกษาธิการ มีสถานศึกษาที่ต้องส่งเสริมกำกับ ดูแล การปฏิบัติ อยู่ในพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ 7 แห่ง มีแหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดประชาชน 7 แห่ง และ กศน. ตำบล 36 แห่ง มีบุคลากรทั้งหมดรวม 135 คน ปีการศึกษา 2556 มีนักศึกษาทั้งหมด 4,736 คน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสตูลมีบุคลากรที่ปฏิบัติงานระดับจังหวัด ดังนี้ ผู้บริหาร 1 คน ศึกษานิเทศก์ 1 คน ลูกจ้างประจำ 7 คน พนักงานราชการ 7 คน จ้างเหมาบริการ 8 คน รวมทั้งหมด 24 คน

สรุปได้ว่า จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดใต้สุดของประเทศไทยด้านฝั่งอันดามัน ห่างจากกรุงเทพฯ 973 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 2,807.522 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,754,701 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดตรัง สงขลา รัฐเปอรลิสและรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย มีประชากรทั้งสิ้น 305,879 คน แยกเป็นชาย 152,420 คน หญิง 153,459 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 74.10 ศาสนาพุทธ ร้อยละ 25.81 ศาสนาคริสต์และอื่น ๆ ร้อยละ 0.09 มัสยิด 224 แห่ง วัด 37 แห่ง โบสถ์คริสต์ 3 แห่ง ศาลเจ้า 3 แห่ง และศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด 195 ศูนย์ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 36 ตำบล 279 หมู่บ้าน จังหวัดสตูล มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 2 คน ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด 33,951 ล้านบาท อาชีพหลัก คือ การเกษตร อาชีพรอง สาขาการผลิตอุตสาหกรรม และสาขาการขนส่ง ขยายปลูก มีสถานศึกษา ในระบบโรงเรียน จำนวน 221 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 178 แห่ง และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 36 แห่ง มีสถานพยาบาลของรัฐ 6 แห่ง 366 เตียง มีแพทย์ 67 คน ทันตแพทย์ 30 คน และพยาบาล 658 คน จังหวัดสตูลมีงานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานแข่งว่าว ประเพณีจังหวัดสตูล งานประเพณีลอยเรือของชาวเกาะหลีเป๊ะ พิธีเข้าสู่ันต์ วันฮารีรายอ เป็นต้น การคมนาคมติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน สามารถเดินทางเข้า-ออก ได้ทางด่านตรวจคนเข้าเมืองสตูล (ตำมะลัง) และด่านตรวจคนเข้าเมืองควนโดน (วังประจัน) ไปยังประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์

อินโดนีเซีย เป็นต้น ลักษณะ ภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ศาสนา ความเชื่อและสภาพสังคม ล้วนเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลในท้องถิ่น โดยเห็นได้จากวิถีชีวิตของชาวสตูลที่มีการประกอบอาชีพประมง เนื่องจากจังหวัดสตูลมีชายฝั่งทะเลที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ มีการทำหัตถกรรมพื้นบ้านด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีป่าไม้และทรัพยากรมากมาย ลักษณะบ้านเรือนผสมผสานแบบบ้านเรือนท้องถิ่นภาคใต้และไทยมุสลิม และความเป็นอยู่ของชาวเลที่เป็นคนท้องถิ่นสตูลกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อเป็นของตนเอง

แผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดสตูล

องค์การบริหารจังหวัดสตูล (2556: 30-32) กล่าวถึงแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดสตูลไว้ว่า จังหวัดสตูล ได้วิเคราะห์ความเข้มแข็งฐานเศรษฐกิจของพื้นที่และการพัฒนาความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้านของจังหวัดสตูล โดยใช้หลักการวิเคราะห์ที่ปัจจัยภายในและภายนอก (SWOT) ไว้ดังนี้ โอกาส (Opportunities) ได้แก่ นโยบายของภาครัฐที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการค้าในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทางการดำเนินงานของจังหวัดในการดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติ อยู่ในโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) ค่าจ้างแรงงานไร้ฝีมืออยู่ในอัตราต่ำ อุปสรรค (Treats) ได้แก่ มีความเสี่ยงจากความรุนแรงของสถานการณ์ 5 จังหวัดภาคใต้ กฎหมายประเทศไทยไม่เอื้ออำนวยกับการค้า การลงทุน ของนักลงทุนไทย เช่น พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในป่าสงวนไม่เอื้อต่อการพัฒนา กฎหมายการค้าระหว่างประเทศบางอย่างที่ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบคู่ค้า เป็นต้น ประเทศคู่แข่งมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า (สินค้าประมง ปาล์มน้ำมัน) เช่น เวียดนาม มาเลเซีย ฯลฯ ประเทศคู่แข่งใช้มาตรการด้านมาตรฐานสินค้ามากดดันทางการค้า (สินค้าเกษตรสินค้าประมง ปาล์มน้ำมัน) เช่น เวียดนาม มาเลเซีย ฯลฯ จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ มีทรัพยากรการผลิตด้านเกษตรและประมง มีศักยภาพสูง (ทำเลที่ตั้งและพื้นที่ เอื้อต่อการผลิต) มีทำเลที่ตั้งของจังหวัดที่สามารถเชื่อมต่อกับต่างประเทศได้ จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ มีฐานการผลิตแคบ พึ่งพาภาคเกษตรที่ขึ้นอยู่กับสินค้าไม่กี่ชนิด การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่ามีน้อย สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบซึ่งมีมูลค่าน้อย สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้านำเข้าราคาแพง ระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ยังไม่เพียงพอ/การคมนาคมกับจังหวัดใกล้เคียงไม่สะดวก (ถนน สนามบิน ระบบการขนส่งทางบก) สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสตูลยังไม่มี มาตรฐานสินค้าทั้งด้านเกษตรและอุตสาหกรรมต่ำกว่ามาตรฐานสากล ผู้ประกอบการและกลุ่มเกษตรกรยังไม่เข้มแข็ง ขาดองค์ความรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินธุรกิจ

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว พบว่า การที่จังหวัดสตูลจะพัฒนาความเข้มแข็งฐานเศรษฐกิจของพื้นที่และการพัฒนาความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดความร่วมมือระดับพหุภาคีกับประเทศเพื่อนบ้าน และมูลค่าการค้าชายแดนที่เพิ่มขึ้น จำเป็นจะต้องเร่งพัฒนาใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ การเพิ่มมูลค่า

ของสินค้า (สินค้าเกษตร สินค้าแปรรูป ผลิตภัณฑ์ชุมชน และสินค้าอุตสาหกรรม เป็นต้น) การใช้ประโยชน์จากความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการค้า การลงทุน และการบริการทางด้านการท่องเที่ยว การเกษตร และการคมนาคมขนส่ง โดยกลยุทธ์ที่ควรดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนาความเข้มแข็งฐานเศรษฐกิจของพื้นที่และการพัฒนาความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้านบรรลุตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้แก่ 1) พัฒนาอุตสาหกรรมการแปรรูป การเกษตร และการพัฒนากิ่งอุตสาหกรรมการเกษตรในชุมชนที่เชื่อมโยงกับฐานวัตถุดิบผลิตผลการเกษตรของชุมชนและจังหวัด 2) พัฒนาความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตร ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 3) ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการเพิ่มผลผลิต และสร้างสรรคคุณค่าเพิ่ม และการลดต้นทุนการผลิตทั้งระบบ 4) เร่งใช้ประโยชน์จากข้อตกลงความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเหี่ยวนำโอกาสการพัฒนาจากภายนอกมาเสริมสร้างความเข้มแข็งของจังหวัด 5) พัฒนาศักยภาพการค้าชายแดนที่เอื้อการสร้างเครือข่ายการค้า และการพัฒนาระบบการบริการที่เป็นสากล

วิสัยทัศน์จังหวัดสตูล (Vision) “เมืองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชั้นนำของอาเซียน เมืองเกษตรมาตรฐาน เมืองแห่งความสุข” โดยกำหนดกรอบ นิยามของวิสัยทัศน์ ดังนี้ เมืองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชั้นนำของอาเซียน หมายถึง สถานที่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยวของจังหวัดสตูลมีชื่อเสียงในระดับอาเซียน มีนักท่องเที่ยวจากอาเซียนและต่างประเทศ และในพื้นที่อื่นๆ มาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจนสามารถสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชนและจังหวัด อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดมีความเข้มแข็งเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวมีมาตรฐานสากล ชุมชนมีส่วนร่วมและมีศักยภาพทางการท่องเที่ยว เมืองเกษตรมาตรฐาน หมายถึง ผลิตผลหลักทางการเกษตรและอาหารของจังหวัดมีคุณภาพและได้มาตรฐานการส่งออกและมาตรฐานฮาลาล สถาบันทางการเกษตรเข้มแข็งมีศักยภาพทางการแข่งขัน เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีพึ่งตนเองได้ ผลิตผลทางการเกษตรและผลิตผลจากภูมิปัญญาของจังหวัดสามารถสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน และจังหวัดมีความมั่นคงทางอาหารสูง เมืองแห่งความสุข หมายถึง จังหวัดสตูลมีความสงบร่มเย็นและมีสันติสุข บนความหลากหลายแห่งพหุวัฒนธรรม ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน คนสตูลเป็นคนคุณภาพก้าวสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีพันธกิจ (Mission) คือ 1) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดที่มีความหลากหลายให้ได้มาตรฐานระดับสากล เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นปัจจัยในการกระตุ้นเศรษฐกิจทั้งในระดับชุมชนและจังหวัด 2) เสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกร สถาบันเกษตรกรในผลิตและพัฒนาผลผลิตและสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานรองรับความต้องการทั้งในประเทศและต่างประเทศ 3) เสริมสร้างความรู้ ขีดความสามารถทางการแข่งขัน

การปรับตัว และการพัฒนาของประชาชนและชุมชนให้เข้มแข็ง ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และมุ่งพัฒนาสู่การเป็นประชาคมอาเซียน 4) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นหลักประกันที่มั่นคงและเป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางการพัฒนา จังหวัดที่ยั่งยืน 5) สนับสนุนการพัฒนาการคมนาคมขนส่งและระบบโลจิสติกส์ให้มีความสะดวกปลอดภัย มีมาตรฐาน พร้อมทั้งสามารถสนับสนุนการพัฒนาและการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว การเกษตร และการค้าชายแดน ผังอันดามันกับอ่าวไทยและอาเซียน 6) ส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันการพัฒนา กลไกในการบริหารจัดการ การบริการของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพ และมีเอกภาพ เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์ของจังหวัดให้บรรลุผลและรองรับการแข่งขันในประชาคมอาเซียน มีประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue) คือ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลายให้ได้มาตรฐานระดับสากลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 2) การพัฒนาผลผลิตและสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานรองรับความต้องการทั้งในประเทศและต่างประเทศ 3) การพัฒนาคนและสังคมแห่งการเรียนรู้ภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ชุมชนและประชาชนเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสู่ประชาคมอาเซียน 4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 5) การพัฒนาระบบโลจิสติกส์สนับสนุนการขนส่ง การท่องเที่ยว เกษตรกรรมและการค้าชายแดนฝั่งอันดามัน

ในส่วนของประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3: พัฒนาคนและสังคมแห่งการเรียนรู้ภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ชุมชนและประชาชนเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสู่ประชาคมอาเซียน (น้ำหนักร้อยละ 30) มีเป้าประสงค์ คือ 1) วัฒนธรรม ประเพณี ผลผลิตทางภูมิปัญญาชุมชนได้รับการสืบสานให้ดำรงคงอยู่และเกิดมูลค่าเพิ่มต่อชุมชน 2) ชุมชนของจังหวัดสตูลมีความเข้มแข็ง สงบ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ สุขภาพดี มีขีดความสามารถในการปรับตัวรับกับการเปลี่ยนแปลงและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 3) ประชาชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง มีความมั่นคงในการใช้ชีวิต มีกลยุทธ์คือ 1) เสริมสร้างสู่เมืองแห่งความสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สุขภาพดี รายได้ดี มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต 2) พัฒนาระบบการบริการของภาครัฐให้มีคุณภาพ ประชาชนเข้าถึงด้วยความเชื่อมั่นและพึงพอใจ 3) สืบสาน สร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มจากวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมให้ยั่งยืน 4) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มั่นคง ปลอดภัย โดยระบบการบริหารจัดการชุมชน และพหุวัฒนธรรม 5) ส่งเสริมขีดความสามารถขององค์กรภาครัฐให้เป็นองค์กรสมรรถนะสูง ดำเนินการตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและมีความทันสมัย 6) เร่งพัฒนาศักยภาพชุมชน ประชาชนรองรับประชาคมอาเซียน และการปรับตัวที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า จังหวัดสตูลได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่ว่า: พัฒนาคนและสังคมแห่งการเรียนรู้ภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ชุมชน และประชาชนเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสู่ประชาคมอาเซียน (น้ำหนักร้อยละ 30) ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ (Vision) “เมืองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชั้นนำของอาเซียน เมืองเกษตรมาตรฐาน เมืองแห่งความสุข” โดยกำหนดพันธกิจ (Mission) ที่สำคัญ ได้แก่ ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาระบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นหลักประกันที่มั่นคงและเป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางการพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน ส่งเสริม สนับสนุนและผลักดันการพัฒนากลไกในการบริหารจัดการ การบริการของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพและมีเอกภาพ เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์ของจังหวัดให้บรรลุผลและรองรับการแข่งขันในประชาคมอาเซียน

ทิศทางการพัฒนาการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล

กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล (2556: 19-21) กล่าวถึงทิศทางการพัฒนาการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลไว้ว่า จากผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล (SWOT) ในด้านสภาพแวดล้อมภายนอก พบว่า มีปัจจัยที่เป็นโอกาสและเอื้อต่อการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลทุกด้าน ทั้งด้านพฤติกรรมของลูกค้า ด้านการเมืองและกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน พบว่า มีปัจจัยที่เป็นจุดแข็งและเอื้อต่อการจัดการศึกษา ทั้งด้านโครงสร้าง ด้านกลยุทธ์ของหน่วยงาน ด้านระบบในการดำเนินงานของหน่วยงาน ด้านแบบแผนหรือพฤติกรรมในการบริหารจัดการ ด้านบุคลากรในหน่วยงาน ด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถและด้านค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในหน่วยงาน มีปัจจัยที่เป็นจุดอ่อน พบว่า ด้านค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในหน่วยงาน แม้ว่า มีปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคและปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนอยู่บางรายการ ก็สามารถปรับเปลี่ยนอุปสรรคให้เป็นโอกาส และจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็งได้ สามารถพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่หน่วยงานได้สูง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลจึงได้กำหนดทิศทางการดำเนินงาน ดังนี้ โดยมีวิสัยทัศน์ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลเป็นองค์กรที่ทันสมัยผู้เรียนมีคุณภาพ สืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน พันธกิจ คือ 1) จัด ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง 2) พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้ทันสมัย 3) ยกกระดับคุณภาพการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 4) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 5) จัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ค่านิยมองค์กร Satun Primary Educational Service Area Office (SPESAO) มุ่งประสิทธิผล (Successful: S) ทุกคน

มีส่วนร่วม (Participation: P) ศูนย์รวมสำนักงานแนวใหม่ (E-Office: E) ใส่ใจบริการ (Service mind: S) ประสานสัมพันธ์ (Association: A) มุ่งมั่นสู่การปฏิบัติ (Operation: O) มีเป้าประสงค์ คือ 1) ผู้เรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง 2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและสถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการ 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและสถานศึกษาบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 4) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ 5) ผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 6) ผู้เรียน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติและดำเนินวิถีชีวิตตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น 7) ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะพื้นฐาน พร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จากวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลกำหนดกลยุทธ์ ปีงบประมาณ 2556 จำนวน 7 กลยุทธ์ ดังต่อไปนี้ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ (Raising the bar) กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Moral and Ethics) กลยุทธ์ที่ 3 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงและลดความเหลื่อมล้ำ ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ (Filling the gap) กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (Teach Enhancement) กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา (Good Governance) กลยุทธ์ที่ 6 ส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาสันติสุขในเขตพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Education for Peace and Harmony) กลยุทธ์ที่ 7 พัฒนาการจัดการศึกษาและความร่วมมือระหว่างประเทศสู่ประชาคมอาเซียน (Educational Development and International Cooperation to words ASERN Community) โดยมีจุดเน้น คือ 1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้หลักเพิ่มขึ้น โดยผลการทดสอบระดับชาติ (O-Net) เพิ่มขึ้นอย่างน้อย ร้อยละ 3 (Student Achievement) 2) เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ (EQ: Emotion Quotient) 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทุกคนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนอ่านคล่อง เขียนคล่อง คิดเลขคล่อง และมีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน (Literacy, Numeracy & Reasoning Abilities) 4) นักเรียนทุกคนมีความสำนึกในความเป็นไทย มีจิตสาธารณะและอยู่อย่างพอเพียง (Sufficiency & Public Mind) 5) นักเรียนที่มีความสามารถด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและศิลปศาสตร์ ทุกคนได้รับการส่งเสริมให้มีความเป็นเลิศ (Excel to Excellence) 6) ประชากรวัยเรียนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงบริการทางการศึกษาด้วยทางเลือกที่หลากหลายเพื่อลดอัตราเด็กตกหล่น ออกกลางคัน ส่งเสริมการ

เรียนต่อหรือประกอบอาชีพ (Alternative Access) 7) นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคน และสถานศึกษาทุกแห่งในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของตน (Southern-Border Provinces) 8) นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนมีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมพหุวัฒนธรรม (ASEAN Community) 9) สถานศึกษาทุกแห่งได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพมีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็งและได้รับการรับรองจากการประเมินคุณภาพภายนอก (Quality School) 10) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (Effective Service Areas) ในด้านผลผลิตของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ได้แก่ ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษาและผู้จบการศึกษาภาคบังคับ

สรุปได้ว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาสันติสุขในเขตพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Education for Peace and Harmony) ไว้ในกลยุทธ์ที่ 6 และจุดเน้นของการพัฒนา คือ นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนมีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมพหุวัฒนธรรม (ASEAN Community) ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า "สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลเป็นองค์กรที่ทันสมัยผู้เรียนมีคุณภาพ สืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน" โดยมีพันธกิจ คือ จัด ส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้ทันสมัย ยกกระดับคุณภาพการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาบริบทของจังหวัดชายแดน สรุปสาระสำคัญดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 2 สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดจังหวัดสตูล

ประเด็น	สาระสำคัญ
<p>1. ความเป็นมาของจังหวัดชายแดนภาคใต้</p>	<p>ในระหว่างสมัยสุโขทัยและอยุธยา นั้น ไทบุรีอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรไทย หลังจากไทยพ่ายแพ้พม่า ในปี พ.ศ. 2310 ไทบุรีก็ฉวยโอกาสประกาศตนเป็นเอกราชและได้ตกมาเป็นเมืองขึ้นของไทยอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2376 จากนั้น ใน พ.ศ. 2374 ตวนกูเดนหลานชายของพระยาไทรบุรีทำการกบฏได้สำเร็จ ต่อมาเจ้าพระยานครศรีธรรมราชสามารถปราบปรามกบฏไทรบุรีได้ และแยกไทรบุรีออกเป็นสี่หัวเมือง คือ กะบังปาสุเปอรลิส สตูลและไทรบุรี ใน พ.ศ. 2392 ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในการบริหารประเทศ (ในรัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 4) คือ กษัตริย์ได้อนุญาตให้เมืองกะบังปาสุรวมกับไทรบุรีได้ ใน พ.ศ. 2415 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 ได้ทรงสั่งให้ไทรบุรีขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2440 กษัตริย์ไทยได้จัดตั้งระบบ "เทศาภิบาล" ขึ้น จึงมีการจัดตั้งมณฑลไทรบุรีขึ้น ซึ่งรวมเอาสตูลเข้าไว้กับไทรบุรี อับดุลฮามิดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงของมณฑลไทรบุรี โดยมีศเป็น "เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดีศรีสุลต่านมะหมัดรัตนบุรีนทรา" ใน พ.ศ. 2452 ได้มีการทำสัญญาข้อตกลงระหว่างไทยกับอังกฤษเกี่ยวกับชายแดน ซึ่งเป็นผลให้ไทยเสียเมืองไทรบุรีและเปอรลิสให้แก่อังกฤษ เหลืออยู่แต่สตูลเท่านั้นที่ยังเป็นของไทย ดังนั้น กระทรวงมหาดไทยจึงรวมสตูลเข้าไว้ในมณฑลภูเก็ต พ.ศ. 2468 สตูลถูกย้ายจากมณฑลภูเก็ตไปรวมอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราชเพราะการไปมาระหว่างสตูลกับภูเก็ตไม่สะดวกเท่าที่ควร ในที่สุด เมื่อ พ.ศ. 2476 หลังจากเปลี่ยนระบบการปกครองของประเทศแล้วสตูลก็เป็นจังหวัดที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง เหมือนกับจังหวัดอื่นๆ มาจนทุกวันนี้ (บรรจง ฟ้ารุ่งสง. 2550: 11-16)</p>
<p>2. บริบทของจังหวัดสตูล</p>	<p>จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดที่อยู่เขตแดนใต้ของประเทศไทยด้านฝั่งทะเลอันดามัน พื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นเนินเขาและภูเขาสูง โดยมีเทือกเขาสำคัญๆ คือ ภูเขาสันกาลาคีรี ลักษณะภูมิอากาศ พื้นที่จังหวัดสตูลได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดอ่าวไทยและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดู ฤดูร้อนกับ</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	สาระสำคัญ
	<p>ฤดูฝน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม อาชีพของประชากรส่วนใหญ่เป็นอาชีพด้านการเกษตรและการประมง งานประเพณีสำคัญของจังหวัด ได้แก่ พิธีเข้าสู่น้ำต พิธีนิกะฮ์ งานแข่งขันว่าวประเพณีจังหวัดสตูลงานเทศกาลถือศีลกินเจ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสตูล อุทยานแห่งชาติตะรุเตา (องค์การบริหารจังหวัดสตูล. 2557: Online)</p>
<p>3. แผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดสตูล</p>	<p>มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 คือ: พัฒนาคคนและสังคมแห่งการเรียนรู้ภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ชุมชนและประชาชนเข้มแข็งอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสู่ประชาคมอาเซียนภายใต้วิสัยทัศน์ "เมืองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชั้นนำของอาเซียน เมืองเกษตรมาตรฐาน เมืองแห่งความสุข" มีพันธกิจคือส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ป็นหลักประกันที่มั่นคงและเป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางการพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน ส่งเสริม สนับสนุนและผลักดันการพัฒนาไกลในการบริหารจัดการ การบริการของภาครัฐ เอกชน ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมีเอกภาพ เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์ของจังหวัดให้บรรลุผลและรองรับการแข่งขันในประชาคมอาเซียน (องค์การบริหารจังหวัดสตูล. 2556: 30-32)</p>
<p>4. ทิศทางการพัฒนาการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา</p>	<p>สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาสันติสุขในเขตพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Education for Peace and Harmony) ไว้ในกลยุทธ์ที่ 6 และจุดเน้นของการพัฒนาคือ นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคน มีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมพหุวัฒนธรรม (ASEAN Community) ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า "สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลเป็นองค์กรที่ทันสมัยผู้เรียนมีคุณภาพ"</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	สาระสำคัญ
	สืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน" โดยมีพันธกิจ ได้แก่ จัด ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้ทันสมัย ยกกระดับคุณภาพการศึกษาให้ ได้ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง (กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกล. 2556: 19-21)

แนวคิดการบริหารสถานศึกษา

ความหมายของการบริหาร

การบริหาร (Management) หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลและทรัพยากร ต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Thomas, S.; & Scott, A. Snell. 1994: 6) สำหรับกิจกรรมที่ทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จ เรียกว่าหน้าที่ของผู้บริหารหรือ หน้าที่การบริหาร (function of management) (Holt. 1993: 7) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้บริหาร ที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของการบริหารหรือใช้ กระบวนการของการบริหารจัดการ (Management Processes) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์; และคณะ. 2545) โฮล (Holt. 1993: 7-9) กล่าวว่า ผู้บริหารมีหน้าที่ 4 อย่าง คือ 1) Planning 2) Organizing 3) Leading 4) Controlling ropic และดีเซนโซ (Robbins; & Decenzo. 2003: 7) สรุปว่าหน้าที่บริหารมี 4 อย่าง คือ การวางแผน การจัดองค์กร การนำและการควบคุม ดูบริน (Dubrin. 2003: 5-6) ให้ความเห็นว่า หน้าที่ผู้บริหาร 4 อย่าง คือ 1) Planning 2) Organizing and Staffing 3) Learning 4) Controlling ซึ่งทั้ง 4 ประการเกี่ยวข้องกับทรัพยากรบริหาร นอกจากนี้ สุรพล พุฒคำ (2544: 30) กล่าวว่าการบริหาร สถานศึกษาเป็นการจัดหาวิธีการที่จะทำให้บุคลากรเกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยมีตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

จากความหมายของการบริหารสถานศึกษา อาจกล่าวได้ว่าหน้าที่บริหารมี 4 อย่าง คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์กร (Organizing) 3) การนำ (Leading) และ 4) การควบคุม (Controlling) ทั้งนี้ การบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารการจัดการศึกษาที่มุ่งให้สังคมทุกส่วนมี ส่วนร่วมและรับผิดชอบ การกระจายอำนาจเพื่อให้มีความคล่องตัวมากขึ้น ดังนี้ 1) การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรและตัดสินใจล่วงหน้า

ว่าจะดำเนินการอย่างไรให้บรรลุเป้าหมายที่คาดหวังไว้ กิจกรรมการวางแผนประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันขององค์กร ความคาดหวังในอนาคต การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การเลือกมาตรการและกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่ 2) การจัดองค์กร (organizing) หมายถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นและสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายขององค์กร กิจกรรมการจัดองค์กร ประกอบด้วย การจัดทำโครงสร้าง การจัดบุคลากร รับผิดชอบงานต่างๆ การจัดทำมาตรฐานและรายละเอียดการปฏิบัติงาน การจัดระบบการบังคับบัญชา และการประสานงาน การกำหนดภารกิจขององค์กร การจัดระบบทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในองค์กร 3) การนำ (Leading) หมายถึง การอำนวยความสะดวกและการประสานงาน กระตุ้น ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายขององค์กร ซึ่งต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร กิจกรรมการนำ ประกอบด้วย การจูงใจ การตัดสินใจสั่งการ การสื่อสารและการแก้ปัญหาความขัดแย้งของบุคคล 4) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การกำกับการทำงานเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ กิจกรรมควบคุมประกอบด้วย การตรวจสอบ ติดตามการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน

ความสำคัญของการบริหาร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 8) กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัดและความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธีและกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

การบริหารงานวิชาการ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2544: 93) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ คือ การจัดการผสมผสานทรัพยากรและกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน กมล ภู่งประเสริฐ (2547: 6) ได้กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา ธีระ รุญเจริญ (2550ก: 96-97) ได้กล่าวถึงหลักการและ

แนวคิดการบริหารงานวิชาการ 1) ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 2) มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด 3) มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้ 4) มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ในทุกช่วงชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา 5) มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนางานการศึกษา เฟเบอร์ และเชียรอน (Faber; & Shearron. 1970: 212) แบ่งขอบข่ายงานวิชาการออกเป็น 6 ด้าน คือ การจัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การจัดเนื้อหาของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดอุปกรณ์การสอน การนิเทศการสอน และการส่งเสริมครูประจำการ กมล ภูประเสริฐ (2547: 9) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ 9 ประการ คือ การบริหารหลักสูตร การบริหารการเรียนการสอน การบริหารการประเมินผลการเรียน การบริหารการนิเทศภายในโรงเรียน การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ การบริหารการวิจัยและพัฒนา การบริหารโครงการวิชาการ การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศ และการบริหารงานประเมินผลงานทางวิชาการ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2550: 16) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและเป็นส่วนที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ ส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 3-4) กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ดังนี้ 1) การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ แบ่งออกเป็น การจัดทำแผนการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การประชุมเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดทำปฏิทินการศึกษา ความรับผิดชอบตามภาระหน้าที่ของการจัดชั้นตอนและระยะเวลาในการทำงาน การจัดทำโครงการสอนและการจัดทำบันทึกการสอน 2) การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น การจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอนและการฝึกงาน 3) การบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น การจัดสื่อการเรียนการสอน การจัดห้องสมุด และการนิเทศการสอน และ 4) การวัดประเมินผลการเรียนรู้

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2544: 101) ได้แบ่งขอบข่ายงานวิชาการออกเป็น 5 ด้าน คือ งานแผนงานวิชาการ งานการจัดการเรียนการสอน งานการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอน งานการวัดและประเมินผล และงานอื่นๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) งานแผนงานวิชาการ ได้แก่ การจัดทำโครงการสอน แผนการสอน คู่มือประมวลการสอน จัดทำแผนการดำเนินงาน

และ/หรือธรรมนูญโรงเรียน (School Charter) จัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการและอื่น ๆ 2) งานกาารจัดการเรียนการสอน ได้แก่ จัดบริการการศึกษาสำหรับคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ (มาตรา 10) ดำเนินการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยตามที่เห็นสมควร โดยให้ตอบสนองต่อนโยบายของชาติและความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ (มาตรา 15) กำหนดคาบเวลาเรียนตามเกณฑ์ขั้นต่ำ กำหนดวันปิด-เปิดภาคเรียนของสถานศึกษา จัดตารางสอน จัดชั้นเรียน จัดครูเข้าสอน จัดสอนซ่อมเสริมและอื่น ๆ 3) งานกาารพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอน ได้แก่ จัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (มาตรา 27 วรรค 2) เทียบโอนผลการเรียน (มาตรา 15 วรรคท้าย) จัดทำมาตรฐานหน่วยงานต้นสังกัดและแนวการจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พัฒนาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ (มาตรา 30) ประชุมอบรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้สอนทำการศึกษา วิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนา คัดเลือกหนังสือแบบเรียนที่กระบวนๆและหรือเขตพื้นที่ได้อนุมัติให้ใช้ในสถานศึกษา อนุมัติให้ใช้หนังสือแบบเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นที่สถานศึกษาจัดทำหรือพัฒนาขึ้น จัดทำตำราเรียนในวิชาที่สถานศึกษาเป็นผู้จัดทำหลักสูตร จัดหาวิทยากรและแหล่งประกอบการฝึกงาน จัดบริหารห้องสมุด และที่อ่านหนังสืออื่นๆ นอกเหนือจากห้องสมุด จัดมุมค้นคว้าศึกษาในห้องเรียน จัดห้องวิชาการสำหรับค้นคว้าของครูและอื่น ๆ 4) งานกาารวัดและประเมินผล ได้แก่ จัดกาารประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤดี การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน (มาตรา 26) ดำเนินกาารให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (มาตรา 48) อันได้แก่ การประเมินผลการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง อนุมัติกาารจบการศึกษา ออกหลักฐานทางวิชาการ จัดทำทะเบียนวัดผล ติดตามและรายงานผลการปฏิบัติงานด้านวิชาการ 5) งานอื่น ๆ ได้แก่ ให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่างๆ ทางด้านวิชาการของสถานศึกษาตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา (มาตรา 50) ประสาน ส่งเสริมและดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิกาารจัดการศึกษาของครอบครัวและชุมชน (มาตรา 12) รณรงค์ให้เด็กทุกคนในพื้นที่บริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรา 10) นำเสนอการแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการด้านวิชาการ (ถ้ามี) ชีวะ รุญเจริญ (2550ก: 97) กำหนดให้กาารบริหารงานวิชาการมีขอบข่ายภารกิจ 8 ด้าน คือ 1) กาารพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) กาารพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) กาารวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน 4) กาารประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 5) กาารพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 6)

การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 8) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

การบริหารงบประมาณ

พรจันท์ พรศักดิ์กุล (2550: 15, 110) กล่าวว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง การจัดการเพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปตามแผนที่ได้รับอนุมัติโดยมีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณ การเปลี่ยนแปลงงบประมาณ การจัดทำข้อตกลงผลการปฏิบัติงาน รูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดการบริหารงบประมาณไว้ 5 ด้าน คือ 1) ยึดหลักความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคทางโอกาสการศึกษาของผู้เรียนในการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรัฐจัดสรรเงินอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลสำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่สถานศึกษาของรัฐ และเอกชนอย่างเท่าเทียมกัน และจัดสรรเพิ่มเติมให้แก่ผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษตามความจำเป็น 2) มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบการจัดการงบประมาณ โดยให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มีความคล่องตัว ควบคู่กับความโปร่งใสของการบริหารและความรับผิดชอบ ซึ่งตรวจสอบได้จากผลสำเร็จของงานและทรัพยากรที่ใช้ 3) ยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณ โดยจัดสรรงบประมาณให้เป็นวงเงินรวมแก่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา 4) มุ่งพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการงบประมาณ ตามมาตรฐานการจัดการทางการเงินทั้ง 7 ด้าน คือ 4.1) การวางแผนงบประมาณ 4.2) การคำนวณต้นทุนผลผลิต 4.3) การจัดระบบการจัดหาพัสดุ 4.4) การบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณ 4.5) การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน 4.6) การบริหารสินทรัพย์ 4.7) การตรวจสอบภายใน และ 5) มุ่งส่งเสริมการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินจากทุกส่วนของสังคมมาใช้ในการจัดและพัฒนาศึกษา

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2544: 104) ได้แบ่งขอบข่ายงานงบประมาณเป็นดังนี้ 1) งานบริหารงบประมาณและการเงิน ได้แก่ จัดตั้งงบประมาณหรือจัดทำแผนการใช้จ่าย พิจารณานำเสนอเพื่อขออนุมัติแผนการใช้จ่ายเงินต่อคณะกรรมการสถานศึกษา บริหารงบประมาณให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ติดตามรายงานผลการใช้งบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงิน ตรวจสอบภายใน เก็บรักษาเงิน การเลือกประเภทการฝากเงิน การเบิกจ่ายเงินประเภทต่างๆ บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากที่ราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษาและเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการซื้อทรัพย์สินหรือจ้างทำของที่ดำเนินการโดยใช้เงินงบประมาณ ให้สถานศึกษาสามารถจัดสรรเป็น

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ ได้ตามระเบียบกระทรวงการคลังกำหนด (มาตรา 59 วรรค4) อื่นๆ 2) งานวัสดุครุภัณฑ์ ได้แก่ เปลี่ยนแปลงแก้ไขรายการครุภัณฑ์ กำหนดคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์ จัดซื้อ จัดจ้างตามแผนการใช้จ่ายเงิน มีอำนาจในการสั่งซื้อ สั่งจ้างเพิ่มขึ้น แต่งตั้งคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง แต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมการก่อสร้าง แต่งตั้งกรรมการตรวจการจ้าง แต่งตั้งกรรมการตรวจรับวัสดุ สั่งจำหน่ายวัสดุ ครุภัณฑ์ สั่งทำลายเอกสารที่ไม่เกี่ยวกับการเงิน การเบิกจ่ายเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์การศึกษา จัดทำทะเบียนควบคุมวัสดุครุภัณฑ์ อื่นๆ 3) งานด้าน อื่นๆ ได้แก่ ดำเนินการด้านกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (ระดับ ม.ปลาย) ระดมทรัพยากรจากองค์กร และสถาบันต่างๆ ในชุมชนและสังคมเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (มาตรา 58) อื่นๆ

ธีระ รุญเจริญ (2550ก: 101-102) ได้แบ่งขอบข่ายการบริหารงบประมาณไว้ 7 กลุ่ม คือ 1) การตั้งงบประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ การถอน และการเปลี่ยนแปลงงบประมาณ การรายงานผล 3) การตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพ การใช้จ่ายงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามการใช้งบประมาณ การตรวจสอบติดตามการใช้ผลผลิต 4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ทุนการศึกษา กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา การจัดการบริหารทรัพยากร การส่งเสริมการบริหาร การจัดหารายได้และผลประโยชน์ในรูปแบบที่หลากหลาย 5) การบริหารการเงิน การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน 6) การบริหารบัญชี การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำทะเบียนทางการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียนและรายงาน 7) การบริหารวัสดุและสินทรัพย์ การวางแผนจัดหาวัสดุ การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะ การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาวัสดุ การจัดหาวัสดุ การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายวัสดุ การจัดหาผลประโยชน์สินทรัพย์

สรุปได้ว่า การบริหารงานงบประมาณต้องมีการจัดการเพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปตามแผนบริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน มุ่งพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการงบประมาณตามมาตรฐานการจัดการทางการเงิน ทั้งนี้การบริหารงบประมาณประกอบด้วย ขอบข่าย ดังนี้ การควบคุมงบประมาณ การเบิกจ่ายเงิน การตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน การรายงานผล

การบริหารงานบุคคล

สมเดช มีแสง (2545: 108) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดการบริหารงานบุคคลไว้ ดังนี้ 1) ยึดหลักการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 2) ยึดหลักการความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคลของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามนโยบาย กฎหมายและหลักเกณฑ์ที่กำหนด 3) ยึดหลักธรรมาภิบาล และได้อธิบายว่า การบริหารงานบุคคลมีขอบข่ายงาน 25 ประการ คือ 1) การวางแผนอัตรากำลัง 2) การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากร

ทางการศึกษา 3) การเกลี้ยอัตรากำลัง 4) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการ และการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาอย่างเข้ม 5) การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต่างเขตพื้นที่การศึกษา 6) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพวิชาชีพ 7) เงินเดือนและค่าตอบแทน 8) การเลื่อนขั้นเงินเดือน 9) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 10) การลาศึกษาต่อ 11) การประเมินผลการปฏิบัติงาน 12) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ 13) มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ 14) การส่งเสริมวินัยสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 15) การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้กระทำผิดวินัยไม่ร้ายแรง การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง 16) การสั่งพักราชการ การสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน 17) การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ 18) การอุทธรณ์ 19) การร้องทุกข์ 20) การออกจากราชการ 21) การขอรับใบอนุญาตและการขอต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ 22) งานทะเบียนประวัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 23) งานยกเว้นคุณสมบัติ 24) งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ 25) งานเลขานุการ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา

นิชานา ประสบอารยา (2543: ง) ได้ศึกษาการบริหารงานบุคคลในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการจัดทำแผนกำลังคน เพื่อการวางแผนเพื่อพัฒนากำลังคนในระยะเวลาต่างๆ เป็นแผนปฏิบัติการ 1-2 ปี มีการดำเนินการสรรหา โดยผู้บริหารใช้อำนาจตัดสินใจในการคัดเลือกในขอบเขตที่พึงกระทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งบุคลากรที่มีความสามารถในโรงเรียนขึ้นมาแทนและจะดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุในตำแหน่งที่ว่างโดยการสรรหาจากบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีการดำเนินการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน ใช้เกณฑ์การคัดเลือกพิจารณาจากคุณวุฒิ บุคลิกภาพ ความสามารถและความรู้ตรงตามสาขาวิชาที่ต้องการ มีการนำบุคคลเข้าสู่หน่วยงาน โดยผู้บริหารแต่ละฝ่ายและหัวหน้างานแนะนำการปฏิบัติงานและรายละเอียดอื่นๆ มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรใหม่ โดยการให้รับมอบหมายติดตามและรายงานการปฏิบัติงานเป็นระยะ มีการวิเคราะห์ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร โดยการนำความเคลื่อนไหวใหม่ๆ ทางการศึกษามาดำเนินการพัฒนาให้บุคลากรเข้าใจและนำไปปฏิบัติและพัฒนาบุคลากร โดยการฝึกอบรมมีการจัดผลประโยชน์เกื้อกูล ที่นอกจากเงินเดือน โดยการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสวัสดิการต่างๆ ที่บุคลากรมีสิทธิได้รับ มีการมอบหมายงานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้สึกอยากทำงานต่อเองโดยการพิจารณาถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของบุคลากร มีการดำเนินการที่ทำให้

บุคลากรเกิดความรู้สึกมั่นคงในการปฏิบัติงาน โดยการที่ผู้บริหารให้คำปรึกษาต่างๆ จัดบริการด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในโรงเรียน มีการดำเนินการในเรื่องการไกล่เกลี่ยปัญหาด้านบุคคลในโรงเรียน โดยการจัดประชุมบุคลากรเป็นประจำทุกเดือน มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนและบุคคลที่ทันสมัย ส่วนปัญหาพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาในการบริหารจำแนกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ กลุ่มที่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย มีปัญหาในด้านการวางแผนกำลังคน การสรรหา การคัดเลือก การประเมินผล การปฏิบัติงาน การพัฒนาและค่าตอบแทนหรือสิ่งจูงใจและกลุ่มที่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีปัญหาในด้านการนำเข้าสู่หน่วยงาน การปฏิบัติงานต่อเนื่อง ความมั่นคงในการปฏิบัติงาน การไกล่เกลี่ยปัญหาด้านสุขภาพ และการให้บริการข้อมูลข่าวสาร

การบริหารทั่วไป

นิชาภา ประสบอารยา (2543: 119-120) กล่าวถึง หลักการและแนวคิดการบริหารทั่วไป ดังนี้ 1) ยึดหลักในสถานศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหาร และจัดการศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าที่กำกับ ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานในเชิงนโยบายให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ 2) มุ่งส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใสของการบริหาร ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ตามกฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง 3) มุ่งพัฒนาองค์กรทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ โดยนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม สามารถเชื่อมโยงติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วด้วยระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีที่ทันสมัย 4) การบริหารงานทั่วไปเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยประสานส่งเสริมและสนับสนุนให้การบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ตลอดจนการจัดและให้บริการการศึกษาของบุคคล องค์กร หน่วยงานและสถานสังคมอื่น

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2544: 115-116) แบ่งขอบข่ายการบริหารทั่วไป 5 ด้าน คือ 1) งานธุรการและสารบรรณ ได้แก่ ผลิตและจัดทำเอกสาร การส่งและการรับเอกสาร การเก็บรักษาและการยืม การทำลายเอกสาร การออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งขอสถานศึกษา การประชุมครูและงานอื่นๆ 2) งานทะเบียน สถิติและรายงาน ได้แก่ จัดทำทะเบียนสถิติครูและลูกจ้าง รายงานผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะๆ จัดทำรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาและรายงานข้อมูลผลการดำเนินงาน หรือกิจการต่างๆ ต่อหน่วยงานที่กำกับดูแลและสาธารณชน เก็บรักษา

ข้อมูลต่างๆ ของโรงเรียน จัดให้มีตารางการปฏิบัติงานของโรงเรียน อื่นๆ 3) งานอาคารสถานที่ ได้แก่ งานวางแผนบริเวณสถานศึกษา ปรับปรุงบริเวณสถานศึกษา กำหนดแผนการใช้อาคารสถานที่ ควบคุมการก่อสร้างและการปรับปรุงอาคารสถานที่และห้องเรียน กำหนดมาตรการป้องกันอัคคีภัย ภัยธรรมชาติ และอุบัติเหตุอื่นๆ รักษาความปลอดภัย จัดทำทะเบียนประวัติการใช้และการซ่อมแซมอาคารสถานที่ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกันทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณสถานศึกษาอื่นๆ 4) งานกิจการนักเรียนและบริการต่างๆ ได้แก่ ควบคุมดูแลความประพฤติและระเบียบวินัย แนะนำด้านการศึกษา และอาชีพและให้คำปรึกษา จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร บริการอาหารกลางวัน บริการด้านสุขภาพ นำนักเรียน/นักศึกษาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ประสานงานกับผู้ปกครองนักเรียน/นักศึกษา จัดหาทุนการศึกษา จัดพาหนะรับส่งนักเรียน/นักศึกษา (ถ้ามี) บริการด้านกีฬาและแหล่งพักผ่อน เกณฑ์เด็กเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ กำหนดแผนชั้นเรียน รับนักเรียน/นักศึกษาเข้าเรียน จัดบริการใส่-ทัศนูปกรณ์ จัดบริการน้ำดื่ม น้ำใช้ ปฐมนิเทศนักเรียนใหม่ จัดโครงการป้องกันสารเสพติด ในสถานศึกษา อื่นๆ 5) งานด้านชุมชนสัมพันธ์ ได้แก่ ให้บริการด้านอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน ร่วมมือและส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะในท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์โรงเรียน จัดทำให้บริการข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนแก่ชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์ครูมูลนิธิ เสนอแต่งตั้งและจัดประชุมคณะกรรมการการศึกษาของสถานศึกษา จัดทำรายงานสำคัญให้แก่ผู้มีอุปการคุณต่อสถานศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน ระดมความร่วมมือในชุมชนเพื่อการจัดการศึกษา สார்วจแหล่งวิทยาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษา จัดการประชุมผู้ปกครองนักเรียน สார்วจความต้องการด้านบริการการศึกษาของชุมชน เสริมสร้างศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนให้แพร่หลายยิ่งขึ้นและนำการศึกษาเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง จัดหรือประสานการจัดบริการด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่ผู้ปกครองและหรือชุมชนอื่นๆ

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2646: 32) มาตรา 39 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหาร 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งทำให้สถานศึกษาหรือโรงเรียนมีความคล่องตัวในการบริหารงานมากยิ่งขึ้น โดยบริหารงานตามภารกิจในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 1.1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 1.2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 1.3) การวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน 1.4) การประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 1.5) การพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 1.6) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 1.7) การวิจัยเพื่อพัฒนา

คุณภาพการศึกษา 1.8) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ประกอบด้วย 2.1) การจัดตั้งงบประมาณ 2.2) การจัดสรรงบประมาณ ประกอบด้วย การจัดสรรงบประมาณ การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ การโอนและการเปลี่ยนแปลง การรายงานผล 2.3) การตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ การตรวจสอบติดตามการใช้งบประมาณ การตรวจสอบติดตามการใช้ผลผลิต 2.4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย ทุนการศึกษา กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา การจัดการทรัพยากร การส่งเสริมการบริหารจัดการจัดหารายได้และผลประโยชน์ในรูปแบบที่หลากหลาย 2.5) การบริหารการเงิน ประกอบด้วย การเบิกจ่ายเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน 2.6) การบริหารบัญชี ประกอบด้วย การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำทะเบียนทางการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน 2.7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ ประกอบด้วย การวางแผนจัดหาพัสดุ การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะ การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ การจัดหาพัสดุ การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ การจัดหาผลประโยชน์สินทรัพย์ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล มี 3.1) การวางแผนอัตรากำลัง 3.2) การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3.3) การเกลี่ยอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3.4) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ประกอบด้วย การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการ และการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาอย่างเข้ม 3.5) การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต่างเขตพื้นที่การศึกษา 3.6) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพวิชาชีพ 3.7) เงินเดือนและค่าตอบแทน 3.8) การเลื่อนขั้นเงินเดือน 3.9) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3.10) การลาศึกษาต่อ 3.11) การประเมินผลการปฏิบัติงาน 3.12) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ 3.13) มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ 3.14) การส่งเสริมวินัยสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3.15) การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ การดำเนินการทางวินัยแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้กระทำผิดวินัยไม่ร้ายแรง การดำเนินการทางวินัยแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง 3.16) การสั่งพักราชการ การสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน 3.17) การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ 3.18) การอุทธรณ์ 3.19) การร้องทุกข์ 3.20) การออกจากราชการ 3.21) การขอรับใบอนุญาตและการขอต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ 3.22) งานทะเบียนประวัติข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษา 3.23) งานยกเว้นคุณสมบัติ เช่น การยกเว้นการเกณฑ์ทหาร 3.24) งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ 4) ด้านการบริหารทั่วไป 4.1) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูล

สารสนเทศ 4.2) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา 4.3) การวางแผนการศึกษา ประกอบด้วย แผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ แผนพัฒนาการศึกษาประจำปีและแผนปฏิบัติการประจำปี 4.4) งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน 4.5) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร 4.6) การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน 4.7) งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 4.8) การดำเนินงานธุรการ ด้านการเงิน การคลัง บัญชีและพัสดุ 4.9) การอำนวยความสะดวกด้านบุคลากร 4.10) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 4.11) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน 4.12) การรับนักเรียน 4.13) การจัดตั้ง ยุบรวมหรือเลิกสถานศึกษา 4.14) การอำนวยความสะดวกและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกในระบบ และตามอัธยาศัย 4.15) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 4.16) การทัศนศึกษา 4.17) การส่งเสริมงานกิจกรรมนักเรียน 4.18) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา 4.19) การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา 4.20) งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น 4.21) งานกำกับดูแลสถานศึกษา ติดตามตรวจสอบ ประเมินผลและรายงาน 4.22) การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน

เพื่อให้เป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจดังกล่าว โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2550) ดังต่อไปนี้ ข้อ 1 ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตนแล้วแต่กรณี ในเรื่องต่อไปนี้ 1) ด้านวิชาการ การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น การวางแผนงานด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การจัดทำทะเบียนและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 2) ด้านงบประมาณ การจัดทำแผนงบประมาณและคำขอตั้งงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวง

ศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี การจัดทำแผนปฏิบัติการ ใช้จ่ายจริงตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรง การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร การขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณ การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ การตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้ผลผลิตจากงบประมาณ การระดมทรัพยากรและการลงทุน เพื่อการศึกษา การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา การบริหาร การปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อการศึกษา การวางแผนพัสดุ การกำหนดรูปแบบรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือ สิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณเพื่อเสนอต่อปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเลขาธิการคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ การจัดหาพัสดุ การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจ่ายเงิน การนำเงินส่งคลัง การจัดทำบัญชี การเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน การจัดทำหรือจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน 3) ด้านการบริหารบุคคล การวางแผนอัตรากำลัง การจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและ บุคลากรทางการศึกษา การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการ ครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน การลาทุกประเภท การประเมินผลการปฏิบัติงาน การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การสั่งพักราชการและการสั่งให้ ออกจากราชการไว้ก่อน การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ การออกจากราชการ การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็น เกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การส่งเสริมการประเมิน วิทยฐานะข้าราชการ ครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและ จรรยาบรรณวิชาชีพ การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการ ศึกษา การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาต การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยกฏนั้น 4) ด้านการบริหาร ทั่วไป การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การวางแผนการบริหารงานการศึกษา งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน การจัดระบบการบริหาร และพัฒนาองค์กร การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การดำเนินงาน อุดมการ การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การเสนอ ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การทัศนศึกษา งานกิจการนักเรียน

การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและ ส่วนท้องถิ่น การรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน แนวทางการจัด กิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวข้องกับแนวคิดการบริหารสถานศึกษา กล่าวได้ว่าผู้บริหาร มีหน้าที่ 4 อย่าง คือ 1) การวางแผน(Planning) 2) การจัดองค์กร (organizing) 3) การนำ (Leading) 4) การควบคุม (Controlling) ทั้งนี้ การบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ สังคมทุกส่วนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบ การกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น การบริหาร สถานศึกษาเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการ ปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์และองค์คณะบุคคล ฝ่ายต่างๆ ของชุมชนในท้องถิ่นเพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษา จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้หลักการกระจายอำนาจการบริหาร 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ทำให้ สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารงานภารกิจในแต่ละด้านมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารที่มีประสิทธิผล

โรงเรียนเป็นองค์กรทางสังคมที่มีหน้าที่สร้างเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ และสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สังคมจึงตั้งความหวังไว้กับโรงเรียนสูงกว่าองค์กรอื่นๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาจะต้องให้ขอบเขตและความหมายของการบริหารโรงเรียนที่มี ประสิทธิภาพเพื่อเป็นกรอบในการประเมินผลของผู้ประเมินและเป็นกรอบการทำงานของผู้บริหาร

ความหมายของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลไว้ ดังนี้

ไชน์ (Chein. 1970: 118) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง สมรรถนะ (capacity) ขององค์กรในการที่จะอยู่รอด (survive) ปรับตัว (adapt) รักษาสภาพ (maintain) และ สร้างความเติบโต (growth) ไม่ว่าองค์กรนั้นจะมีหน้าที่ใดจะต้องกระทำให้ลุล่วงไป กิปสัน (Gibson. 1973: 55) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผล (Effectiveness) ว่ามาจากคำว่า Effect ที่ใช้ในบริบท ของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล (cause and effect) โดยอธิบายถึงประสิทธิผลว่ามี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์กร สเตียร์; เจราโด; และริชาร์ด (Steer; Gerado; & Richard. 1977: 40) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับขององค์กรที่ประสบความสำเร็จในงาน มอร์ติมอร์ (Mortimore. 1988: 9) อธิบายถึงการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลว่า นักเรียนจะมี

ความก้าวหน้าและประสิทธิผลสำเร็จเกินกว่าความคาดหวังที่ตั้งไว้ เรโนลด์ส และครีเมเมอร์ (Reynolds; & Creemers. 1990: 1) ได้กล่าวถึงการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลว่า เป็นโรงเรียนที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณภาพของการศึกษา นานาชาติ และมาเลเซีย (Nahavendi; & Malekzadeh. 1999: 532) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง บุคคลหรือองค์กรได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามแผนอันหมายถึง 4 ประการ ดังนี้ 1) คุณภาพของงาน 2) ความพึงพอใจของลูกค้าหรือผู้รับบริการ 3) นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ดีกว่าเดิม 4) ความพึงพอใจของบุคลากรที่ทำงาน

จากความหมายขององค์กรที่มีประสิทธิผลสามารถสรุปได้ว่า องค์กรที่มีประสิทธิผล หมายถึง องค์กรที่ประสบผลสำเร็จในการผลิตผลลัพธ์ที่มีคุณภาพด้วยสมรรถนะเพื่อความอยู่รอดขององค์กร

การบริหารที่มีประสิทธิผล

ในการบริหารองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งหมายถึงการใช้วิธีและปัจจัยในการบริหารอย่างคุ้มค่าภายใต้ข้อจำกัดและบริบทขององค์กรเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้เรียกว่าองค์กรนั้นมีประสิทธิผล ซึ่งมีนักการศึกษาได้ศึกษาวิธีการบริหารองค์กรที่มีประสิทธิผลไว้ดังนี้

สเตียร์; เจราโด; และริชาร์ด (Steer; Gerado; & Richard. 1977: 59-60) ได้เสนอปัจจัยการบริหารซึ่งเป็นตัวกำหนดประสิทธิผลขององค์กรไว้ 4 ประการๆ คือ 1) ลักษณะขององค์กร (organization characteristics) ประกอบด้วย 1.1) โครงสร้างขององค์กร 1.2) บทบาทของเทคโนโลยี 2) ลักษณะของสภาพแวดล้อม (environment characteristics) ประกอบด้วย 2.1) ลักษณะสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร 2.2) ลักษณะสภาพแวดล้อมภายในองค์กร 3) ลักษณะของบุคลากร (employee characteristics) ประกอบด้วย 3.1) ความผูกพันต่อองค์กร 3.2) การปฏิบัติงาน 4) นโยบายการบริหารและการปฏิบัติงาน (policies and practices) ประกอบด้วย 4.1) การกำหนดเป้าหมาย 4.2) การจัดหาและการใช้ทรัพยากร 4.3) สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน 4.4) กระบวนการติดต่อสื่อสาร 4.5) ภาวะผู้นำและการตัดสินใจ 4.6) การปรับตัวขององค์กรและการริเริ่มสิ่งใหม่ สเตียร์ส (Steers) กล่าวว่า หากองค์กรสามารถกำหนดปัจจัยทั้งสี่ประการให้บังเกิดผลได้จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ มิลตัน (Milton. 1981: 11-12) ได้เสนอองค์ประกอบการบริหารองค์กรที่มีประสิทธิภาพไว้ 3 ประการใหญ่ๆ คือ 1) ลักษณะเฉพาะของบุคลากร (individual characteristics) ซึ่งประกอบด้วย ความสนใจ เจตคติ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ความต้องการ ทักษะความชำนาญ 2) ลักษณะของงาน (characteristics of the job) ประกอบด้วย ความหลากหลายของงาน ข้อมูลย้อนกลับรางวัลความชัดเจนของบทบาท 3) ลักษณะสิ่งแวดล้อมของงาน (characteristics of work environment) ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมปัจจุบันและ

บรรยากาขององค์กร นอกจากนี้ แคมป์เบลล์ และคณะ (Campbell; et al. 1977: 132-135) ได้ศึกษาวิเคราะห์ประสิทธิผลขององค์กรประกอบด้วย 19 เกณฑ์ ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ดังนี้ 1) ความมีประสิทธิภาพโดยรวม (overall effectiveness) 2) คุณภาพ (quality) 3) ผลผลิต (productivity) 4) ความพร้อม (readiness) 5) ประสิทธิภาพ (efficiency) 6) ผลกำไร (profit) 7) การเติบโต (growth) 8) การใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อม (utilization of environment) 9) ความมั่นคง (stability) 10) การเปลี่ยนงาน (turnover) 11) การขาดงาน (absenteeism) 12) อุบัติเหตุ (accidents) 13)ขวัญ (morale) 14) การจูงใจ (motivation) 15) ความพึงพอใจ (satisfaction) 16) ความเห็นที่พ้องกันในเป้าหมาย (internalization of organization goals) 17) ความขัดแย้ง-ความสามัคคี (conflict-cohesion) 18) ความยืดหยุ่น-ปรับตัว (flexibility-adaptation) 19) การประเมินโดยสภาพแวดล้อมภายนอก (evaluation by external entities)

จากแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า องค์กรที่มีประสิทธิผล หมายถึง ความสามารถขององค์กรในการใช้กระบวนการทางการบริหารด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการบูรณาการเพื่อความอยู่รอดและธำรงรักษาวัฒนธรรมองค์กรที่ดีไว้ด้วยคุณภาพ สามารถดำเนินการพัฒนาตนเองตามเป้าหมายและพัฒนานักเรียนให้ประสบความสำเร็จตามความสามารถของตน

คุณลักษณะและองค์ประกอบของการบริหารที่มีประสิทธิผล

นักการศึกษาได้เสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะและองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ดังนี้

คอลลด์เวล และสปิงคส์ (Caldwell; & Spinks. 1990: 5-12) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 1) เน้นการเรียนการสอน 2) ความสามารถในการรับการตรวจสอบได้ 3) การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม 4) การมีแผนงานเพื่อพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารและครู

เซอร์จิโอวานี (Sergiovanni. 1991: 258-263) ได้สรุปลักษณะสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลว่าควรมีองค์ประกอบดังนี้ 1) เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2) มีแผนงานทางวิชาการที่ดี 3) จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน 4) มีบรรยากาศสถานศึกษาในทางบวก 5) ส่งเสริมความมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันแบบเป็นกลุ่ม 6) มีการพัฒนาบุคลากรอย่างกว้างขวาง 7) ใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 8) ส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 9) ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม

เพียร์ (Pierce. 1991: 35) ได้วิเคราะห์ลักษณะการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลในปี ค.ศ. 1991 พบว่า มีลักษณะดังนี้ 1) การให้ความเคารพกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2)

การพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่เน้นการสร้างครูที่ช่วยเหลือนักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม 3) หลักสูตร ที่เน้นการบูรณาการและพัฒนามากกว่าทักษะพื้นฐาน 4) การส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความร่วมมือในการวางแผนกับครู 5) การมีส่วนร่วมในการดูแลนักเรียนระหว่างครูและผู้ปกครอง

สคริปเนอร์ (Scribner. 1999: 16) ได้ศึกษาคุณลักษณะของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล พบว่า มี 4 ปัจจัย คือ 1) การสร้างสังคมที่เอื้ออาทรต่อความสำเร็จของนักเรียน 2) การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและชุมชนใกล้เคียง 3) การสร้างวัฒนธรรมที่ห่วงใยต่อนักเรียนทางด้านการเรียนการสอน 4) การสร้างระบบการประเมินผลที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล

ลิสตัน (Liston. 1999: 9) ได้ศึกษารูปแบบโรงเรียนที่มีคุณภาพว่าจะต้องมีการประเมินและทบทวนกิจกรรมทุกกิจกรรมเพื่อค้นหาว่ามีสิ่งใดต้องปรับปรุงเพื่อสร้างความเชื่อถือได้

สเต็ดแมน (Stedman. 1987: 215-244) ได้ศึกษาวิจัยถึงความสำเร็จของโรงเรียน ซึ่งสรุปได้ว่าลักษณะที่แสดงถึงความสำเร็จ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประสิทธิผลของโรงเรียน คือ 1) การเน้นที่ชาติพันธุ์และเชื้อชาติ 2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 3) การร่วมกันวางแผนดูแลนักเรียนระหว่างครูและผู้ปกครอง 4) หลักสูตรที่เน้นทางด้านวิชาการ 5) การใช้และพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิภาพ 6) การให้การดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด 7) ความรับผิดชอบของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน 8) สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย 9) การสอนที่ปราศจากปัญหาทางวิชาการ

ลูเนนเบิร์ก และออร์นสไตน์ (Lunenburg; & Ornstein. 1996: 348) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของโรงเรียนจากโครงการ Connecticut School Effectiveness Project และสรุปลักษณะของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลว่า มีลักษณะ 7 ประการ ดังนี้ 1) มีสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบและปลอดภัย (a safety and orderly environment) และไม่เป็นปัญหาอุปสรรคสำหรับการเรียนการสอน 2) พันธกิจของโรงเรียนมีความชัดเจน (a clear school mission) บุคลากรมีส่วนร่วมในการผูกพันของเป้าหมายการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ และสามารถตรวจสอบได้ 3) มีภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยที่ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจและประยุกต์ใช้คุณลักษณะของงานวิชาการที่มีประสิทธิผล (instructional effective) 4) มีบรรยากาศของความคาดหวังที่สูง (a climate of high expectation) โดยที่อาจารย์สามารถแสดงออกถึงความรอบรู้ในทักษะเบื้องต้นให้นักเรียนเห็นได้ 5) ทุ่มเทเวลาในการทำงาน (high time on task) เพื่อวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาทักษะ 6) มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ (frequent monitoring of student program) เพื่อนำผลมาปรับปรุงต่อไป 7) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผู้ปกครอง (positive home school relations) โดยที่ผู้ปกครองสนับสนุนพันธกิจของโรงเรียนและช่วยเหลือส่วนที่ทำให้เกิดความสำเร็จ

แฮนสัน (Hanson. 1996: 35) ให้ทัศนะว่าการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลมีลักษณะ ดังนี้ 1) มีการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน 2) มีบรรยากาศสนับสนุนการเรียนรู้ของ

นักเรียน 3) มีการติดตามกำกับกระบวนการเรียนการสอน 4) บุคลากรมีมาตรฐาน 5) มีการส่งเสริมการรักษาวินัยของผู้เรียน 6) มีการจัดสภาพแวดล้อมและสวัสดิการทำงาน

เอ็ดมอนด์ (Edmonds. 1979: 37) ได้เสนอแนวคิดที่นำไปสู่ความเป็นโรงเรียนประสิทธิผลด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ 1) ภาวะผู้นำที่แข็งแกร่งของผู้บริหาร 2) ความเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านทักษะพื้นฐาน 3) สภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่สะอาดเรียบร้อยปลอดภัย 4) ความคาดหวังของครูที่มีต่อนักเรียนในระดับสูง 5) การเฝ้าติดตามประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างต่อเนื่องในปี ค.ศ.1995

แซมมอนส์, ฮิลแมน; และมอร์ติเมอร์ (Sammons; Hillman; & Mortimore. 1995: 8) ได้ศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ประกอบที่ส่งผลถึงความสำเร็จหรือความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนว่ามี 11 ปัจจัย คือ 1) ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ ประกอบด้วย 1.1) มีความมั่นคงและชัดเจนของวัตถุประสงค์ขององค์กรและบริหารเชิงรุก สร้างทีมงานบริหารของโรงเรียน 1.2) การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารจัดการหลักสูตร การตัดสินใจและการใช้นโยบายต่างๆ 1.3) สร้างครูให้เป็นผู้นำทางวิชาการ 2) การมีวิสัยทัศน์ และเป้าหมายร่วมกัน ประกอบด้วย 2.1) การมีเอกภาพของเป้าหมายโรงเรียน 2.2) มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อความก้าวหน้าของนักเรียน 2.3) มีความเคารพในสถาบัน 3) มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ 3.1) มีสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบ ระเบียบ 3.2) มีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน 4) การเรียนการสอนที่เข้มแข็ง ได้แก่ 4.1) การใช้เวลาที่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอนและการบริหาร 4.2) เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ 5) มีแผนการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน ได้แก่ 5.1) ความมีประสิทธิภาพของแผนการสอนในการเตรียมการสอน 5.2) มีจุดประสงค์ที่ชัดเจนของแผนการสอน 5.3) มีบทเรียนที่เหมาะสมกับนักเรียน 5.4) ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย 6) มีความคาดหวังต่อโรงเรียนและนักเรียนในระดับสูง ได้แก่ 6.1) ครูและนักเรียนมีความคาดหวังในระดับสูงร่วมกันทั่วทั้งโรงเรียน 6.2) มีการสื่อสารและเสริมแรงเพื่อให้มีความคาดหวังสู่ความเป็นจริง 6.3) มีการคิดการปฏิบัติที่ทำให้ไปสู่ความคาดหวัง 7) มีการเสริมแรงครูประกอบด้วย 7.1) การให้ความเป็นธรรมในการให้รางวัล 7.2) ชี้แจงและให้ทราบผลการพัฒนาหรือการปรับปรุง 8) มีการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนและการพัฒนาปรับปรุงโรงเรียน ได้แก่ 8.1) มีการติดตามผลการเรียนของนักเรียน 8.2) มีการประเมินศักยภาพของโรงเรียน 9) นักเรียนมีความรับผิดชอบ ประกอบด้วย 9.1) การสร้างความศรัทธาของครูให้แก่นักเรียน 9.2) มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้นักเรียน 9.3) การควบคุมพฤติกรรมของนักเรียน 10) มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง ได้แก่ การให้ความร่วมมือที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียน 11) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ การพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนให้มีการเรียนรู้และรับผิดชอบต่อโรงเรียนได้เอง เพื่อสร้างทีมงานในการพัฒนาโรงเรียน

ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมแห่งรัฐ ออฟ วิคตอเรีย (State of Victoria; Department of Education and Training. 2002: 1-25) ได้ศึกษาพัฒนาองค์ประกอบของโรงเรียนประสิทธิผล จากแนวคิดของ แซมมอนส์; ฮิลแมน; และมอร์ติเมอร์ (Sammons; Hillman; & Mortimore) ซึ่งพบว่า มีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ 1) ภาวะผู้นำที่เป็นมืออาชีพ 2) การมีความคาดหวังต่อนักเรียนในระดับสูง 3) การเน้นที่การเรียนการสอน 4) การสอนอย่างมีวัตถุประสงค์ 5) ความน่าเชื่อถือ 6) ความรับผิดชอบ 7) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 8) สภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ที่มั่นคงถาวร

สำนักงานมาตรฐานการศึกษา (Office for Standards in Education. 2003: 2-3) ได้ศึกษาวิจัยการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พบว่า ควรดำเนินการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้หลักการประเมินที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการประเมินผลทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดมาตรฐานการประเมิน 4 ประการ คือ 1) ด้านความมีประโยชน์ 2) ด้านความเป็นไปได้ 3) ด้านความเหมาะสม และ 4) ด้านความถูกต้อง

สุวิมล ว่องวานิช (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษา พบว่า การพัฒนาระบบการเรียนรู้ ต้องจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด มีการประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คอลลด์เวล และสปิงคส์ (Caldwell; & Spinks. 1990: 32) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ประเมินความมีประสิทธิภาพของสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 ด้าน จำนวน 43 รายการ ซึ่งเขาถือว่าเป็นเกณฑ์ "แบบอุดมคติ" (ideal type) คือ แม้แต่สถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูงอาจจะมีไม่ครบทุกรายการ แต่ก็มีประโยชน์ที่จะใช้วัดความมีประสิทธิภาพของสถานศึกษาได้ ดังมีรายการดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย มีจุดหมายทางการศึกษาที่ชัดเจน มีแผนที่ได้รับการวางแผนไว้อย่างสมดุและ เป็นระเบียบ สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนในสถานศึกษาได้ มีแผนงานพัฒนานักเรียนให้มีทักษะที่ต้องการและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักเรียนในระดับสูง 2) ด้านการตัดสินใจ ประกอบด้วย บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสถานศึกษาในระดับสูง คณะครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับสถานศึกษาในระดับสูง ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับสถานศึกษาในระดับสูง 3) ด้านทรัพยากร ประกอบด้วย สถานศึกษามีทรัพยากรอย่างเพียงพอที่จะช่วยให้ครูทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษามีครูที่มีความสามารถและแรงจูงใจ 4) ด้านภาวะผู้นำ ประกอบด้วย ความสามารถในการกำหนดหน้าที่และทรัพยากรเพื่อปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ การจัดสรรทรัพยากรได้สอดคล้องกับความต้องการทางการศึกษา การตอบสนองและสนับสนุนความต้องการของครู การใส่ใจต่อการพัฒนาในวิชาชีพของครู การกระตุ้นครูเกี่ยวกับแผนพัฒนาวิชาชีพและใช้ครูที่มีทักษะ

การตระหนัก ถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในสถานอันดีกับหน่วยงานอื่น ชุมชน ครูและนักเรียน มีรูปแบบการบริหารที่ยืดหยุ่น มีความพยายามที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จัดให้มีข้อมูลย้อนกลับสำหรับครูอยู่ในระดับสูง ตรวจสอบแผนงานและวัดความก้าวหน้าตามจุดมุ่งหมาย 5) ด้านบรรยากาศ ประกอบด้วยสถานศึกษากำหนดค่านิยมที่สำคัญ ผู้บริหาร ครู นักเรียน แสดงความผูกพันและจงรักภักดีต่อจุดหมายและค่านิยมของสถานศึกษา จัดสภาพแวดล้อมน่าอยู่ ตื่นเต้น และทำทนายต่อครูและนักเรียน มีบรรยากาศยอมรับและเชื่อถือกันของครูกับนักเรียน มีบรรยากาศความไว้วางใจและการสื่อสารแบบเปิดในสถานศึกษา มีความคาดหวังในสถานศึกษาว่านักเรียนทุกคนจะทำดี ผู้บริหาร ครูและนักเรียนคาดหวังความสำเร็จในระดับสูง นักเรียนมีขวัญกำลังใจในระดับสูง นักเรียนมีการยอมรับนับถือและความเป็นเจ้าของผู้อื่น จัดให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา มีความเป็นระเบียบวินัยที่ดีในสถานศึกษา ผู้บริหารอาวุโสเกี่ยวข้องกับเรื่องวินัยของนักเรียนในระดับต่ำ อัตราการขาดเรียนของนักเรียนต่ำ อัตราการพักของนักเรียนต่ำ อัตราความประพฤติเหลวไหลของนักเรียนต่ำ ครูมีขวัญกำลังใจในระดับสูง ครูมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในระดับสูง อัตราการขาดงานของครูต่ำ การย้ายของครูมีเพียงเล็กน้อย 6) ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย อัตราการออกกลางคันของนักเรียนต่ำ คะแนนทดสอบแสดงถึงความสำเร็จในระดับสูง การศึกษาต่อหรือหางานทำของนักเรียนอยู่ในระดับสูง

ดังนั้น แก้วนุช (2549: 142) ได้ศึกษาวิจัยความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารโรงเรียนโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน พบว่า ผู้บริหารต้องส่งเสริมครูให้มีความรู้ความสามารถ ด้วยการจัดอบรม ประชุม สัมมนา ส่งเสริมให้มีการนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการสอน เพื่อให้การปฏิบัติการสอนมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์กับนักเรียน โดยที่ผู้บริหารต้องใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งครูและผู้บริหารต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

จากการศึกษาถึงการบริหารที่มีประสิทธิผลผู้วิจัยสรุปลักษณะการบริหารที่มีประสิทธิผลได้ดังนี้ 1) ความเป็นผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหาร 2) การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) สมรรถนะของครู 4) หลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น 5) สภาพแวดล้อม 6) ความโปร่งใสของการบริหาร

ความเป็นผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหาร

ยुकль (Yukl. 2001: 2) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลและการใช้อำนาจหน้าที่โดยบุคคลเหนือผู้อื่น เพื่อการชี้แนะหรือนำทาง เพื่อบางโครงสร้างงาน หรือเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมและความสัมพันธ์ในกลุ่มหรือองค์การ

เฮอร์เชย์ และบลันชาร์ด (Hersey; & Blanchard. 1982: 94) ได้กล่าวถึงประสิทธิผลภาวะผู้นำว่า เกี่ยวข้องและครอบคลุมไปถึงความสำเร็จของกระบวนการใช้อิทธิพลของผู้นำต่อพฤติกรรมของบุคคลเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

สมคิด บางโม (2547: 229) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพล เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย อิทธิพลดังกล่าวอาจเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ภาวะผู้นำมีความสำคัญและมีผลกระทบโดยตรงต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การ การที่จะทราบว่าผู้นำมีภาวะผู้นำหรือไม่ สามารถวัดได้จากประสิทธิผลขององค์การ

กล่าวโดยสรุป ความเป็นผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหาร หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน จูงใจบุคคล โดยอาศัยใช้กฎหมาย แนวนโยบายของรัฐที่ใช้ในการจัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวคิดทฤษฎีการบริหารที่มีประสิทธิผล มาดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ รวมทั้งการที่ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการ สร้างทีมงานที่มีส่วนร่วม มีความมั่นคง ชัดเจนในวัตถุประสงค์ขององค์การ บริหารเชิงรุก และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

สุวัฒน์ มุทฺธเมธา (2524: 33-34) กล่าวถึงการร่วมมือสนับสนุนของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งสามารถทำได้ คือ 1) สนับสนุนให้ความร่วมมือให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ในการจัดการเรียน การสอนและปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการปรับปรุงโรงเรียนจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากประชาชน และโรงเรียนจะได้ปรับปรุงการเรียนการสอนและ กิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน 2) ให้การสนับสนุนในด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ และแรงงาน เมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครองเข้าใจจุดหมายของโรงเรียน เห็นประโยชน์และคุณค่า ของโรงเรียนก็จะยินดีให้ความร่วมมือสนับสนุนในด้านการเงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นแก่ โรงเรียน ตลอดจนแรงงาน 3) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น ร่วมเป็นกรรมการ เป็นเจ้าหน้าที่ หรือรับผิดชอบในการทำหน้าที่ต่างๆ ให้แก่โรงเรียน ในส่วนที่โรงเรียนยังขาดและจำเป็นต้องช่วยเหลือ 4) เป็นวิทยากร ช่วยเหลือการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน อาจเชิญ พ่อแม่ ผู้ปกครองมาเป็นวิทยากรช่วยสอนในบางสาขาวิชาหรือช่วยในกิจการอื่นๆ ของโรงเรียน 5) ประชาสัมพันธ์โรงเรียน เมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน เข้าใจจุดหมายและ การดำเนินงานของโรงเรียนดีก็จะเป็นผู้ที่ประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นอย่างดีและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการที่จะสร้างเสริมความร่วมมือจากประชาชนทั่วไป

อรรณพ พงษ์วาท (2544) ได้เสนอแนะรูปแบบเครือข่ายการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ สถานศึกษา 6 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 สถานศึกษาชั้นพื้นฐานของรัฐรวมตัวกันเป็นเครือข่าย รูปแบบที่ 2

การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานกับภาคส่วนอื่น ได้แก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ รูปแบบที่ 3 คือ เครือข่ายสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น รูปแบบที่ 4 คือ เครือข่ายสถานศึกษาชั้นพื้นฐานของรัฐกับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานของเอกชน รูปแบบที่ 5 คือ เครือข่ายสถานศึกษาชั้นพื้นฐานของรัฐกับของเอกชนและภาคอื่น ที่ระบุไว้ในรูปแบบที่ 2 และ 3 และรูปแบบที่ 6 คือ เครือข่ายที่อาจเกิดจากการริเริ่มระหว่างสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั้งของรัฐและของเอกชน หรือระหว่างสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน เหล่านั้นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคส่วนๆ อื่น ในเขตพื้นที่การศึกษาโดยไม่มี การชี้ นำ กำกับโดยหน่วยงานหรือองค์กรทางการศึกษาระดับบน

สุวิมล โพธิ์กลิ่น (2549: 38) กล่าวว่า องค์ประกอบของเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ผู้ปกครอง ชุมชน เอกชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ สถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา การเรียนการสอนและหลักสูตร

วีตลี (Wheatly, 1999: 17-18) กล่าวว่า สรรพสิ่งต่างก็มีการพึ่งพาอาศัย มีการดำรงอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นข่ายใยแห่งความสัมพันธ์ มีความเป็นอิสระต่อกันและมีตัวตนที่แท้จริง กล่าวคือ สิ่งต่างๆ เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยง มีการขยายผลและเติบโตอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับเปลี่ยนรูปร่าง รูปทรงและเปลี่ยนพลังงานเพื่อการเข้าสู่ระบบที่เหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546: 11) ที่กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารจัดการ การศึกษาแนวใหม่ที่มีมุ่งให้สังคมทุกส่วนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้โดยการกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีความคล่องตัวและตัดสินใจ ดำเนินงานในขอบเขตที่รับผิดชอบโดยให้ประชาชน องค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมสรุปว่าการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการ ดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาให้ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และเป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู ชุมชน เครือข่าย และโรงเรียนที่จะประกอบกิจกรรมหรือปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความสมัครใจโดยมีเป้าหมาย และผลประโยชน์ร่วมกัน เชื่อมโยงบทบาทของบุคคล องค์กรต่างๆ ที่เป็นหน่วยงานรวมตัวกันด้วยความ สมัครใจ การเชื่อมโยงระหว่างระบบการปฏิบัติงานภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์

สมรรถนะของครู

ดูบอยส์ และคณะ (Dubois; et al. 2004: 16) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในตัวบุคคลและนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมในแนวทางที่ถาวร เพื่อบรรลุผลการปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จ ลักษณะเฉพาะเหล่านี้รวมถึงความรู้ ความชำนาญ ลักษณะของมโนภาพในตัวเอง แรงจูงใจทางสังคม ลักษณะเฉพาะของบุคคล แบบแผนความคิด ความตั้งใจ แนวทางของความคิด ความรู้สึก

จากการศึกษาสมรรถนะสรุปว่า สมรรถนะครู หมายถึง การปฏิบัติงานจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร ปฏิบัติคุณลักษณะ บริหารจัดการชั้นเรียน วิเคราะห์วิจัย และสร้างความร่วมมือกับชุมชนด้วยความมุ่งมั่น เพื่อให้งานสำเร็จ ถูกต้องสมบูรณ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานและพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งคุณลักษณะของบุคคลส่งผลต่อพฤติกรรมที่อยู่ภายใต้ผลการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และแรงจูงใจในการทำงาน ผสมผสานกันจนทำให้แสดงออกมาเป็นการปฏิบัติ หรือพฤติกรรม ส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนามาตรฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้ 1) ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัยสนับสนุน ลำดับความสำคัญจำเป็นสูงสุด คือ โรงเรียนจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาอาเซียนได้สอดคล้องกับความต้องการ รองลงมาคือ โรงเรียนจัดทำหลักสูตรอาเซียนศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนและครูได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตามลำดับ 2) ความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วยความต้องการจำเป็นด้านการบริหารจัดการศึกษา ลำดับความสำคัญจำเป็นสูงสุด คือ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชู ประกาศเกียรติคุณครูและนักเรียนที่มีผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้อาเซียน รองลงมาคือ โรงเรียนร่วมกับชุมชนในการระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาเพื่อการเรียนรู้อาเซียน และโรงเรียนประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษาอาเซียนที่หลากหลาย เช่น วารสาร เว็บไซต์ วิทยุชุมชน ตามลำดับ และความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ลำดับความสำคัญจำเป็นสูงสุด คือ ครูใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน รองลงมาคือ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และครูจัดกิจกรรมโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมอาเซียนเป็นสื่อในการพัฒนาผู้เรียน ตามลำดับ 3) ความต้องการจำเป็นด้านคุณภาพผู้เรียน ลำดับความสำคัญจำเป็นสูงสุด คือ ผู้เรียนมีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการ

เรียนรู้ รองลงมาคือ ผู้เรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหา และผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่เรียนและรักการเรียนรู้ ตามลำดับ

บรรจง พำรุ่งสง (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2540-2550 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อนโยบายพัฒนาการศึกษา ของรัฐในชายแดนภาคใต้ที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการศึกษา คือ ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ปัจจัย ด้านความมั่นคง ปัจจัยด้านการศาสนาและวัฒนธรรม และปัจจัยด้านปัญหาการบริหารราชการ

กลุ่มนโยบายและแผนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล (2556: 19-21) ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูลและทิศทางการดำเนินงาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาสันติสุขในเขตพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษ เฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Education for Peace and Harmony) ไว้ในกลยุทธ์ที่ 6 และจุดเน้น ของการพัฒนา คือ นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนมีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมพหุวัฒนธรรม (ASEAN Community)

สนั่น แก้วนุช (2549: 142) ได้ศึกษาวิจัยความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารโรงเรียน โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน พบว่า ผู้บริหารต้องส่งเสริมครูให้มีความรู้ความสามารถ ด้วยการจัดอบรม ประชุม สัมมนา ส่งเสริมให้มีการนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการสอน เพื่อให้การ ปฏิบัติการสอนมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์กับนักเรียน โดยที่ผู้บริหารต้องใช้หลักการบริหารแบบ มีส่วนร่วม ซึ่งครูและผู้บริหารต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

เพียร์ (Pierce. 1991: 35) ได้วิเคราะห์ลักษณะการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลในปี ค.ศ. 1991 พบว่า มีลักษณะดังนี้ 1) การให้ความเคารพกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2) การพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่เน้นการสร้างครูที่ช่วยเหลือนักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม 3) หลักสูตรที่เน้นการบูรณาการและพัฒนาได้มากกว่าทักษะพื้นฐาน 4) การส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความร่วมมือในการวางแผนกับครู และ 5) การมีส่วนร่วมในการดูแลนักเรียนระหว่างครูและผู้ปกครอง

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น หมายถึง แผนหรือ แนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นภาพรวมในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ความต้องการ ความถนัด ความสามารถของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐาน การเรียนรู้ มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จากหลักสูตรแกนกลางและกรอบหลักสูตรระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบท ของพื้นที่

สภาพแวดล้อม

ฮาโรลด์ (Harold. 1978: 233) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมสถานศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษาว่า หมายถึง ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง และกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้ผู้เรียน นักศึกษา ได้รับประสบการณ์ตรงในการพัฒนาตนเอง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทัศนคติและความสนใจ

สุพรรณณี มีเทศน์. (2539: 1) การบริหารสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษามีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามนุษย์ใช้สติปัญญาและความสามารถในการที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับชีวิต เนื่องจากการนำสิ่งแวดล้อมมาใช้โดยไม่รู้ไม่เข้าใจ ไม่อนุรักษ์ ประกอบกับการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการใช้ทรัพยากรมีมากขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรม ความสกปรก มลภาวะต่างๆ กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่นับวันจะเพิ่มทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ สถานศึกษาต่างๆ จึงประสบปัญหาสภาวะแวดล้อมดังกล่าว ส่วนหนึ่งมาจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ในระดับประเทศมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมาก จนทำให้ขาดความสมดุลทางธรรมชาติ ทำให้เกิดสภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษต่างๆ ขึ้น เช่น อากาศเสีย น้ำเสีย ป่าไม้ลดน้อยลง เป็นต้น เป็นที่ยอมรับกันว่า "มนุษย์" เป็นตัวการอันสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเป็นพิษดังกล่าว จนส่งผลให้สิ่งแวดล้อมไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จึงทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ ตามมา มนุษย์เป็นตัวการสำคัญที่สุดในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้ นับวันจะทวีมากขึ้น หากไม่ร่วมมือกันและแก้ไข วิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนทุกคนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คือ การให้การศึกษา โดยเริ่มจากเด็กในวัยเรียนจนถึงประชาชนทั่วไป

สุเทพ ธีรศาสตร์ (2540: 9-10) กล่าวว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม 2) การวางแผนการดำเนินงานสิ่งแวดล้อม 3) การดำเนินการและการปฏิบัติการ 4) การตรวจสอบและการปฏิบัติงาน แก้ไข และ 5) การทบทวนการจัดการ

ปฏิคม พงษ์ประเสริฐ (2550: 19) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่สวยงาม ร่มรื่น เป็นระเบียบและบรรยากาศดี มีความปลอดภัย มีวัสดุอุปกรณ์เสริมสร้างพัฒนาการ เสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คือ สิ่งรอบตัวทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทางตรงและทางอ้อม สามารถที่จะนำเอาหลักการแปลงสู่การ

ปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ หรือองค์ประกอบต่างๆ ภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทุกๆ ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่สวยงาม ร่มรื่นเป็นระเบียบและมีบรรยากาศดี มีความปลอดภัย มีวัสดุอุปกรณ์เสริมสร้างการพัฒนาการและเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีสิ่งยั่วยุให้เกิดการเรียนรู้ และไม่มีมลภาวะ ซึ่งเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นส่งเสริม สนับสนุน ให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองให้ไปสู่จุดมุ่งหมายตามที่โรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นๆ กำหนด

ความโปร่งใสของการบริหาร

มนตรีพิทย ทรงแทงพิศาล (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า การประกันคุณภาพส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ควบคุมด้านปัจจัยนำเข้า ควบคุมกระบวนการซึ่งเป็นการดูแลควบคุมการดำเนินงานทั้งระบบที่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์หรือผลที่เกิดจากหน่วยงาน ควบคุมผลลัพธ์หรือผลผลิตจากการดำเนินการ มีระบบการตรวจสอบที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ใช้ผลการวิจัยและงบประมาณในการควบคุมจัดระบบการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษา การประสานทำความเข้าใจงานเป็นระยะและพัฒนาคุณภาพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการรายงานผลการดำเนินงานประจำสัปดาห์/เดือน/ปี ตลอดจนเผยแพร่ผลการปฏิบัติสู่สาธารณชนเป็นเป็นประจำ

ศิลปะพร ศรีจันเพชร. (2555: ออนไลน์) กล่าวว่า หลักความโปร่งใส (Accountability) คือ ความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็น รวมถึงการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องได้ รวมทั้งการให้และรับข้อมูลที่เป็นจริงตรงไปตรงมา ทันเวลา ในระดับกิจการ อาจแปลความหมายของ "Accountability" ว่าเป็น "ความรับผิดชอบที่อธิบายได้" ซึ่งเป็นภาระบทบาทของผู้บริหารในแง่ข้อผูกพันหรือความเต็มใจที่จะยอมรับความรับผิดชอบ รวมทั้งความสามารถในการรายงานชี้แจงให้เหตุผลเพื่ออธิบายการกระทำของตนเองและสามารถตอบคำถามของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ในทุกที่ทุกโอกาส เพื่อแจกแจงอธิบายการกระทำทั้งหมดที่ตนรับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (2555. 7) กล่าวถึง มาตรฐานความโปร่งใสด้านการบริหารงาน เป็นมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ โดยเป็นการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ การนำนโยบายไปปฏิบัติ การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนและกระบวนการบริหารจัดการของภาครัฐ โดยมีตัวชี้วัดมาตรฐานความโปร่งใสด้านการบริหารงาน 5 ประการ ได้แก่ 1) การจัดทำและเผยแพร่โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน 2) การจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงาน 3) การกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนการปฏิบัติงานของ

หน่วยงาน 4) การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปี และ 5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการของหน่วยงาน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2553: คำนำ) กล่าวว่า ความโปร่งใสมุ่งหมายถึง การมองเห็นภาพโดยตลอดปราศจากประเด็นแอบแฝงซ่อนเร้น มีข้อมูลชัดเจน ละเอียดประกอบประกอบประสานงาน การร่วมมือร่วมใจ และการตัดสินใจ โดยความหมายของคำว่า ความโปร่งใสในองค์กร (Corporate transparency) ตามที่ระบุไว้ในวิกิพีเดียจะเน้นการขจัดอุปสรรคและหรือการอำนวยความสะดวกให้ประชาชน เข้าสู่อินเทอร์เน็ตข่าวสารขององค์กร กฎหมาย กฎระเบียบ และกระบวนการทำงานโดยสะดวก จากคำจำกัดความดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ความโปร่งใสที่ใช้ในการบริหารงานจะหมายถึง การสร้างความเปิดเผย เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงานสามารถเข้าถึงข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ มีการสื่อสาร การแสดงความรับผิดชอบ พร้อมรับการตรวจสอบ รวมทั้งมีกระบวนการในการติดตามและประเมินผลที่ได้รับการยอมรับว่าเที่ยงตรงและเชื่อถือได้

คณะอนุกรรมการจัดทำดัชนีวัดความโปร่งใสในสังคมไทยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ ศูนย์วิจัยเพื่อต่อต้านการทุจริต ป่วย อึ้งภากรณ์. (2555: 2). กล่าวว่า หลักความโปร่งใสมุ่งหมายถึง การดำเนินงานปฏิบัติราชการตามภารกิจหลักของหน่วยงานมีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลในเรื่องต่างๆ ผ่านช่องทางสื่อสารที่เหมาะสมหลากหลายช่องทางเพื่อผู้รับบริการสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวก เท่าเทียม ทัวถึง ผู้มีส่วนได้เสียและสาธารณชนสามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้โดยสะดวกเต็มที่

กล่าวโดยสรุป ความโปร่งใสของการบริหาร หมายถึง การปฏิบัติงานที่ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความสุจริต มีการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของบุคลากรในโรงเรียน ชุมชน สังคม มีการเผยแพร่ข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายแก่บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ มีความชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารงานและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

บรรจง พำรุงสง (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2540-2550 ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อนโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐในชายแดนภาคใต้ที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการศึกษา คือ ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านความมั่นคง ปัจจัยด้านการศาสนาและวัฒนธรรม และปัจจัยด้านปัญหาการบริหารราชการ ดังนั้น การจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิรูปการศึกษาต้องคำนึงปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวจึงสอดคล้องกับการดำเนินการศึกษาในพื้นที่อย่างสัมฤทธิ์ผลได้ในอนาคต 2) ด้านนโยบาย

การศึกษาของรัฐบาลที่มีต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ในลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนภาคใต้ พบว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านมารัฐเน้นการจัดการศึกษาจากนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ทั้งฉบับ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 นับเป็นนโยบายที่มุ่งหวังการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ สำหรับในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้มีการสร้างยุทธศาสตร์การศึกษาที่เป็นไปตามแนวทางพระราชบัญญัติดังกล่าวและนำมาสร้างนโยบายที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในท้องถิ่นยิ่งขึ้น 3) ด้านผลด้านนโยบายการศึกษาของรัฐ พบว่า รัฐได้ประสบผลสำเร็จส่วนหนึ่งด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา แต่ยังต้องสร้างกรอบการดำเนินการให้เข้ากับสถานการณ์ท้องถิ่น รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบการบริหารการศึกษา หลักสูตร การศึกษาและการพัฒนาบุคลากรที่นับว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการศึกษาชายแดนใต้ให้ชัดเจนมากขึ้น และ 4) ด้านประมวลแนวทางการจัดการศึกษาภาคคนโยบายสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันและอนาคต พบว่า รัฐควรมีนโยบายสร้างยุทธศาสตร์ใหม่ที่สามารถพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นในลักษณะที่เหมาะสมกับบริบทสังคมวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกมิติของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง บนพื้นฐานสันติวิธี การเรียนรู้เพื่อเข้าใจการดำรงอยู่ของประชาคมทุกระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและมีมิติของการดำรงอยู่ในสังคมนานาชาติได้อย่างสันติและพัฒนา

สุวิมล เขี้ยวแก้ว และคณะ (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการในเขตพื้นที่การศึกษาสำหรับห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลวิจัยแสดงให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการในเขตพื้นที่การศึกษาควรอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีหน้าที่หลักในการกำกับ ประสานงาน และติดตามประเมินผลให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้ตามนโยบายที่กำหนดไว้ โครงสร้างงานเขตพื้นที่การศึกษาแบ่งหน่วยงานหลักเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนโยบายและบริหาร ฝ่ายบุคลากรและงบประมาณ และศูนย์วิทยบริการ ทั้งนี้ โดยมีคณะกรรมการบริหารงานวิชาการเขตพื้นที่การศึกษา ทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ ในส่วนของศูนย์วิทยบริการ ประกอบด้วย 5 หน่วยงานย่อย ได้แก่ หน่วยหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร หน่วยถ่ายทอดและเผยแพร่สารสนเทศ หน่วยสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา หน่วยวัดและประเมินผลการศึกษา และหน่วยประกันคุณภาพการศึกษา สำหรับระบบการบริหารควรยึดหลักความเป็นอิสระและความเป็นเอกภาพในท้องถิ่น หลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม และหลักการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรมีการนำเสนอรูปแบบดังกล่าวให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบอย่างกว้างขวางที่สุด เพื่อรับฟังข้อมูลย้อนกลับและควรมีการทดลองรูปแบบดังกล่าวในลักษณะโครงการนำร่อง (Pilot Project) ก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริง

นันทพล วิทยานนท์ (ม.ป.ป.: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้และนำเสนอรูปแบบการจัดการการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ใช้วิธีเก็บข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เอกสารการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ การสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส โดยมีขั้นตอนการวิจัย คือ กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ศึกษาตัวชี้วัดความสุข ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนประกอบด้วย 10 มิติ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ครอบครัวยุภาพ การศึกษา สังคม การสนับสนุนทางสังคม การมีงานทำและมีรายได้ สิทธิและความเป็นธรรม ความมั่นคงส่วนบุคคล รวมถึงการเมืองและธรรมาภิบาล รูปแบบที่ได้จากการวิจัยมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับตัวชี้วัดความสุข ประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐาน หลักการ เป้าหมายการจัดการศึกษา วัตถุประสงค์ ลักษณะสำคัญ องค์ประกอบของรูปแบบ แนวทางการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การบริหารทั่วไป ตลอดจนเงื่อนไขความสำเร็จ

พลธรรม์ จันทร์คำ (2554: 109-110) ได้จัดทำโครงการสรุปบทเรียนและถอดองค์ความรู้ 5 ปี การวิจัยและพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (2548-2552) ผลการศึกษาด้านภาษาและวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้ 1) ภาษามลายูปาตานีเป็นภาษาในกลุ่มภาษามลายู ตระกูลออสโตรเนเซียน คล้ายคลึงกับภาษามลายูที่พูดในรัฐกลันตันของมาเลเซีย แต่มีความแตกต่างจากภาษามาเลเซีย ขณะเดียวกันภาษามลายูปาตานีได้ยืมคำไทยไปใช้มากขึ้นเรื่อยๆ จึงทำให้แตกต่างจากภาษามลายูในรัฐกลันตันมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษามาเลเซียอีกภาษาหนึ่ง นอกจากภาษาอังกฤษและควรพัฒนาภาษามลายูปาตานีเพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการศึกษาแก่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายสนับสนุนให้ใช้ภาษาแม่เป็นสื่อในการเรียนการสอนแต่ไม่มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสำคัญในการขยายผลต่อเนื่อง ดังนั้น จึงควรบรรจุการเรียนการสอนแบบทวิภาษาไว้เป็นหลักสูตรในแผนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เพราะการจะทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่ยั่งยืนได้จริงนั้น รัฐบาลต้องรับเอาไปอยู่ในแผนการดำเนินงานของ สพฐ. พร้อมจัดสรรงบประมาณและการจัดการอย่างเป็นระบบครบวงจร มิฉะนั้น ระบบการศึกษาแบบเดิมก็ยังคงครอบงำอย่างที่เคยเป็นมาซึ่งล้มเหลวมาโดยตลอด 3) เนื่องจากความเห็นในเรื่องการพัฒนาระบบการเรียนการสอนแบบทวิภาษาและการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษามลายูปาตานีอักษรไทยยังมีกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยถึงกว่าร้อยละสามสิบ และเป็นประเด็นขัดแย้งที่ร้อนแรงทุกเวทีการประชุม กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยนั้นกังวลถึงการเข้าไปทำลายอัตลักษณ์อักษรยาวี แต่ขณะเดียวกันการพัฒนากลายูปาตานีอักษรไทยก็ได้สร้าง

คุณูปการอย่างมากดังได้กล่าวมาแล้ว จึงควรจัดเวทีพูดคุยกลุ่มย่อยๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและค้นหา จุดประสงค์ที่จะร่วมกันสร้างและพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้สัมฤทธิ์ผลและมีความภาคภูมิใจ ร่วมกันได้ 4) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความเข้าใจ ให้เกิดขึ้นในวงกว้าง จึงควรมีการฝึกอบรมการใช้ภาษามลายูปาตานีให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ คนมลายูปาตานี เช่น ข้าราชการ นักพัฒนา ศิลปินท้องถิ่น ดีเจ เป็นต้น 5) ควรอาศัยองค์ความรู้ด้าน ภาษามลายูปาตานีในการเขียนชื่อสถานที่ต่างๆ ให้ถูกต้องเป็นมาตรฐานเดียวกัน และแก้ไขชื่อสถานที่ ต่างๆ ที่ผิดพลาดหรือที่ท้องถิ่นเรียกชื่อให้แก้ไข เพื่อแสดงความจริงใจในการรักษาอัตลักษณ์และสร้าง ความภาคภูมิใจให้แก่ท้องถิ่น ขณะเดียวกัน ควรสืบหาความหมายของชื่อสถานที่ต่างๆ เหล่านั้นด้วย เพราะจะเป็นประโยชน์ในการต่อยอดของการศึกษาเรียนรู้ต่อไป 6) เนื่องจากภาษามลายูปาตานีเป็น ภาษาหนึ่งที่วิกฤติและควรฟื้นฟู เพราะภาษาถิ่นมีความอ่อนแอ เช่น ครูที่เข้ามาอบรมในโครงการนั้น พบว่า มีพื้นฐานภาษาถิ่นไม่เข้มแข็ง การที่จะไปสอนเด็กได้ดีจำเป็นต้องฟื้นฟูความรู้ด้านภาษาถิ่น แก่ครูด้วย จึงเป็นโอกาสดีที่จะเริ่มฟื้นฟูภาษาถิ่น ดังนั้น เมื่อได้มีการฟื้นฟูตัวอักษรขึ้นแล้ว น่าจะมีการ จัดตั้งสถาบันหรือศูนย์ภาษามลายูปาตานี หากมีใครคิดทำอะไรมาได้ก็ให้แจ้งที่สถาบันหรือศูนย์ฯ ใคร สงสัยถ้อยคำใดก็สามารถสอบถามได้ 7) จังหวัดชายแดนภาคใต้มีภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนหลากหลาย มาก เช่น นิทานพื้นบ้านเพลงพื้นบ้าน การรักษาโรค เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนผู้สูงวัย โดยที่ในอดีตไม่มีการบันทึกความรู้ที่อยู่ในตัวคนเหล่านี้ได้ แต่เมื่อมีการพัฒนาตัวอักษรเขียนได้แล้ว จึงควรเร่งรีบเพื่อบันทึกภูมิปัญญาเอาไว้ก่อนที่จะสูญหายไปกับผู้คนที่จะล่วงลับไป

เรชา ชูสุวรรณ (2550: บทคัดย่อ) ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถนะ บุคคลที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัย ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของสมรรถนะบุคคล ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อสร้างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ สมรรถนะบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกิดจากสมรรถนะร่วมกลุ่มงาน สูงที่สุด สมรรถนะหลักของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะร่วมกลุ่ม งานสูงสุด และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสูงสุด โดยผ่าน ทางสมรรถนะร่วมกลุ่มงาน สมรรถนะหลักของบุคลากรทางการศึกษา มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะ เฉพาะในงานของบุคลากรทางการศึกษาสูงสุด รองลงมาเป็นอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะร่วมกลุ่ม งาน สมรรถนะเฉพาะในงานของบุคลากรทางการศึกษา มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะร่วมกลุ่มงานสูง แต่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่ำที่สุด

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน กล่าวถึงแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในอาเซียนนั้น มีแนวโน้มของการดำเนินแนวทาง 2 ประการ คือ การขยายการศึกษาให้ทั่วถึง และการยกระดับคุณภาพของการศึกษา ด้วยน้ำหนักและสมดุลที่แตกต่างกันไป ซึ่งการยกระดับคุณภาพของการศึกษานั้น จุดร่วมของประเทศสมาชิกอาเซียนแบ่งออกได้ 5 ประการ 1) การมุ่งสู่สังคมฐานความรู้ 2) เป้าหมายการยกระดับคุณภาพทางการศึกษาสู่ระดับสากล 3) การตอบสนองต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น 4) การศึกษาเป็นแนวทางไปใน การยกระดับศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ 5) การศึกษาเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์อย่างรอบด้าน สำหรับยุทธศาสตร์ด้านแนวทางที่เป็นจุดเด่นร่วม เป็นที่น่าสังเกตว่าทุกประเทศสมาชิกอาเซียน มีจุดร่วมในแนวทางดำเนินการ 5 ประการต่อไปนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกัน คือ 1) Education for All 2) Community-Based Education 3) e-Education/ICT 4) การศึกษาเอกชนในการกำกับควบคุมของรัฐ 5) การศึกษานานาชาติ

สุรัตน์ ศรีตาเดช (2549: 193) ได้วิจัยการนำเสนอรูปแบบการบริหารงานที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบการบริหารงานที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญทางการบริหาร 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านระบบสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ประการ ได้แก่ การปรับตัว การบรรลุวัตถุประสงค์ การบูรณาการ และการรักษาแบบแผน 2) องค์ประกอบด้านทักษะการบริหาร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 9 ประการ ได้แก่ ทักษะเชิงเทคนิค ทักษะเชิงมนุษย์ ทักษะเชิงมโนคติ ทักษะเชิงจริยธรรม ทักษะเชิงวิชาการ ทักษะเชิงเทคโนโลยี ทักษะเชิงการวินิจฉัย ทักษะเชิงการติดต่อสื่อสาร และทักษะเชิงการเมือง 3) องค์ประกอบด้านหน้าที่การบริหาร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชา การนำ การประสานงาน การงบประมาณ และการควบคุม 4) องค์ประกอบด้านบทบาทการบริหาร ประกอบด้วยองค์ประกอบกลุ่มใหญ่ 3 ประการ โดยประกอบด้วยบทบาทย่อย 13 ประการ ได้แก่ กลุ่มบทบาทเชิงสัมพันธ์บุคคล ประกอบด้วยบทบาทเป็นสัญลักษณ์ขององค์กร บทบาทเป็นผู้นำองค์กร บทบาทเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ และบทบาทเป็นผู้สร้างทีมงาน กลุ่มบทบาทเชิงสารสนเทศ ประกอบด้วย บทบาทเป็นผู้กำกับติดตามผล บทบาทเป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร บทบาทเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ และบทบาทเป็นผู้นิเทศงาน กลุ่มบทบาทเชิงตัดสินใจประกอบด้วย บทบาทเป็นผู้ประกอบการ บทบาทเป็นผู้จัดสิ่งก่อกวน บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา บทบาทเป็นผู้จัดสรรทรัพยากร และบทบาทเป็นผู้เจรจาต่อรอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนามาตรฐานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้สรุปความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน ดังนี้ ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการดำเนินงานพัฒนาเป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านปัจจัยสนับสนุน ตามลำดับ (PNI 0.224, 0.220, 0.211 และ 0.196 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณาลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนามาตรฐานโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียนจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ 1) ความต้องการจำเป็นด้านปัจจัยสนับสนุน ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ โรงเรียนจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาอาเซียนได้สอดคล้องกับความต้องการ รองลงมาคือ โรงเรียนจัดทำหลักสูตรอาเซียนศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียน และครูได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตามลำดับ 2) ความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย ความต้องการจำเป็นด้านการบริหารจัดการศึกษา ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชู ประกาศเกียรติคุณครูและนักเรียนที่มีผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้อาเซียน รองลงมาคือ โรงเรียนร่วมกับชุมชนในการระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาเพื่อการเรียนรู้อาเซียนและโรงเรียนประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษาอาเซียนที่หลากหลาย เช่น วารสาร เว็บไซต์ วิทยุชุมชน ตามลำดับ และความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ครูใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน รองลงมาคือ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และครูจัดกิจกรรมโดยใช้ศิลปวัฒนธรรมอาเซียนเป็นสื่อในการพัฒนาผู้เรียน ตามลำดับ 3) ความต้องการจำเป็นด้านคุณภาพผู้เรียน ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ผู้เรียนมีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการเรียนรู้ รองลงมาคือ ผู้เรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหา และผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และรักการเรียนรู้ ตามลำดับ

พุลย์ชัย ยาวีราช (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการพัฒนารูปแบบการนำนโยบายสู่การปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยมีดังนี้ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ พบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติยังขาดกระบวนการที่เป็นแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์หรือแนวทางสู่ความสำเร็จในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติที่สำคัญ คือ ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมและยุทธศาสตร์การบริหารเชิงกลยุทธ์ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบในเชิงกระบวนการและยุทธศาสตร์ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นกระบวนการในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา 7 ขั้นตอน คือ 1) การตีความนโยบาย 2) การวางแผน 3) การจัดองค์การ 4) การจัดหา/ระดมทรัพยากร 5) การดำเนินงาน 6) การประเมินผล 7) การสร้างความต่อเนื่อง และส่วนที่สอง คือ ยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทุกขั้นตอน

สมคิด สกุลสถาปณีย์ (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลในการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน ผลวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย การสร้างสื่อกลางที่มีศักยภาพ การใช้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นฐาน การสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการใช้อิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สำหรับองค์ประกอบของการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน ประกอบด้วย กระบวนการเปลี่ยนแปลงสมดุล ต่อเนื่อง เน้นผู้เรียน ปัจจัยนำเข้ามีพลังขับเคลื่อน ผลผลิตมีคุณภาพ ผลลัพธ์มีคุณภาพเชิงพลวัต บริบทเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้แบบพอเพียง 2) รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลในการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืนเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพหุตัวแปรที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 11 องค์ประกอบ กล่าวคือ การสร้างสื่อกลางที่มีศักยภาพ การใช้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นฐาน การสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการใช้อิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลมีอิทธิพลต่อปัจจัยนำเข้ามีพลังขับเคลื่อน กระบวนการเปลี่ยนแปลงสมดุล ต่อเนื่อง เน้นผู้เรียน ผลผลิตมีคุณภาพ ผลลัพธ์มีคุณภาพเชิงพลวัต บริบทเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้แบบพอเพียงทั้งโดยทางตรง และทางอ้อมอย่างมีนัยสำคัญซึ่งรูปแบบมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

งานวิจัยต่างประเทศ

เชสเตอร์ (Chester. 1966: 286-288) ได้ศึกษาวิจัยถึงพฤติกรรมการบริหารวิชาการของผู้บริหารการศึกษาทั่วประเทศในสหรัฐอเมริกา พบว่า พฤติกรรมการบริหารวิชาการของผู้บริหารมีสมรรถภาพสูง โดยการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธี อภิปรายปัญหาการปรับปรุงการสอนในที่ประชุม จัดปฐมนิเทศเพื่อช่วยเหลือครูใหม่ จัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับวิชาการเพิ่มเติมแก่คณะครูเพื่อช่วยเหลือครูใหม่ จัดให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับวิชาการเพิ่มเติมแก่คณะครูเพื่อปรับปรุงเทคนิคการสอน

มาร์เซล (Marcel. 1990: 1852) วิจัยเรื่องอำนาจของครูใหญ่กับประสิทธิผลของโรงเรียนในปี 1990 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามพฤติกรรมของผู้บริหาร แบบประเมินโรงเรียน ประกอบด้วย การประเมินการบรรลุเป้าหมาย ภาวะผู้นำบรรยากาศ การติดต่อสื่อสารของครู การสื่อสารของผู้บริหาร และการปฏิบัติงานของครู กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูใหญ่ 34 คน ผู้ช่วยครูใหญ่ 113 คน และครู 375 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความสัมพันธ์ การวิเคราะห์ตัวประกอบ พบว่า พฤติกรรมการใช้อำนาจเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำ และมีผลกระทบต่อการทำงานของโรงเรียนและต่ออาจารย์

เวอร์ธแมน (Worthman. 1990: 1-3) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นระบบราชการกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในปี 1990 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลองค์กรว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ และเพื่อตัดสินว่ามีแต่ละมิตติของประสิทธิผลองค์กร คือความสามารถในการผลิตความสามารถในการปรับตัว ความยืดหยุ่น มีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นระบบราชการของโรงเรียนนั้นๆ หรือไม่ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย 2 ชนิด คือ D.A Mackay's School Organizational Inventory และ Paul Mott's Index of Perceived Organization Effectiveness (IPOED) ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์ในทางลบระหว่างราชการกับประสิทธิผลองค์กร ความสามารถในการผลิตของครูกับระดับความเป็นระบบราชการ และผู้วิจัยได้เสนอแนะให้โรงเรียนและระบบโรงเรียนหนีห่างจากความเป็นองค์กรที่มีลักษณะระบบราชการและควรมุ่งสู่การเป็นองค์กรที่มีรูปแบบของความร่วมมือ ซึ่งองค์กรที่มีลักษณะนี้สามารถสร้างความชื่นชมให้เกิดขึ้นกับครูในฐานะนักวิชาชีพ โรงเรียนจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดความผูกพันต่อวิชาชีพการสอนและเน้นการสร้างเสริมพลังของครูใหญ่ในการนำ

ฮิบบส์ (Hibbs. 1998: Abstract) ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำของครูใหญ่ โดยมุ่งสนใจที่ภาวะผู้นำทางการสอนของครูใหญ่ภายในบริบทการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน ผลการศึกษาพบว่า ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการบริหารการศึกษาจากการรวมอำนาจมาสู่การกระจายอำนาจในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ครูใหญ่จำเป็นต้องมีภาวะผู้นำทางการสอนและภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เนื่องจากครูใหญ่ต้องแสดงบทบาทในฐานะผู้นำทางการสอนที่จะต้องนิเทศและประเมินการสอนประสานงานเกี่ยวกับหลักสูตรติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน รักษาเวลาในการสอน กำกับเป้าหมายโรงเรียน ส่งเสริมการทำงานของครูและการเรียนรู้ และสนับสนุนความก้าวหน้าในอาชีพของครู แต่พฤติกรรม การเป็นผู้นำเหล่านั้นยังไม่เพียงพอ ครูใหญ่ยังต้องใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการสร้างความร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะกำหนดเป้าหมายการจัดการเรียนการสอนและสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น นอกจากนี้เขายังเสนอว่าแท้จริงแล้วภาวะผู้นำทางการสอนกับภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงนั้นมีความเหลื่อมหรือทับซ้อนกันอยู่ ซึ่งความทับซ้อนเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าระบบโรงเรียนเป็นระบบที่มีความซับซ้อน ข้อสรุปจากการวิจัยนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงการศึกษามีเป้าหมายสุดท้าย คือ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาเชิงระบบที่เกิดขึ้น ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงบางปัญหาจำเป็นต้องใช้เวลาในการแก้ไข

โกลด์ (Gold. 2000: 2338-A) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง และนักการศึกษา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการของ

ชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่า ทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน

สมิธ (Smith. 1991: 228-A) ได้วิจัย คุณลักษณะของระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในมลรัฐจอร์เจีย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน คือ การวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ การจัดบรรยากาศทางวิชาการ และการมีผู้นำที่เข้มแข็ง ขณะเดียวกันก็พบว่า การตั้งความหวังได้สูงๆ และความร่วมมือช่วยเหลือกันมีความสัมพันธ์ทางลบกับประสิทธิภาพของโรงเรียน

คัตเตนซ์ (Cuttence. 1995: 5-7) ได้กล่าวถึงการตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาในประเทศออสเตรเลียว่า มีจุดเน้นที่การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน

ออสติน และเรโนลด์ (Austin; & Reynolds. 1990: 167-178) ได้ศึกษาวิจัยและรายงานว่าการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะต้องมีลักษณะที่แสดงถึงความสำเร็จ ดังนี้ 1) การจัดการอาคารสถานที่ 2) ภาวะผู้นำ 3) ความมีเสถียรภาพของบุคลากร 4) การจัดระบบของหลักสูตรและการเรียนการสอน 5) การพัฒนาบุคลากร 6) การจัดการเวลาเรียนที่เกิดประโยชน์สูงสุด 7) ความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้รับการยอมรับ 8) การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากผู้ปกครอง 9) การวางแผนร่วมกัน 10) ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 11) มีเป้าหมายและความคาดหวังร่วมกันที่ชัดเจน 12) มีระเบียบวินัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ บริบทของจังหวัดสตูล นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวคิดการบริหารสถานศึกษา แนวคิดการบริหารที่มีประสิทธิผล งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐตามจังหวัดชายแดนไทย-มาเลย์: สตูลโมเดล ในองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ความเป็นผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหาร 2) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) ด้านสมรรถนะของครู 4) ด้านหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น 5) ด้านสภาพแวดล้อม 6) ด้านความโปร่งใสของการบริหาร เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐตามจังหวัดชายแดนไทย-มาเลย์ คือ จังหวัดสตูลที่มีความเหมาะสมกับบริบทและพื้นที่ ผู้วิจัยซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสตูล จึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดสตูล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ด้วยความเชื่อว่าการศึกษาถึงบริบทของจังหวัดสตูล ตลอดจนสภาพการบริหารโรงเรียนทำให้ทราบโอกาสและอุปสรรค

ของการบริหารโรงเรียนอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้เหมาะสมกับพื้นที่ และทำให้ได้รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลสอดคล้องกับบริบทอันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดสตูลให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นต่อไป